

57. заседание

Срѣда, 2 априлъ 1924 г.

(Отварто отъ подпредседателя Н. Найденовъ, въ 16 ч.)

Председателстваващъ Н. Найденовъ: (Звъни). Моля г. секретаря да прочеже по списъка присъжтествуващитѣ г. г. народни представители.

Секретарь Н. Савовъ (д. ст.): (Прочита списъка. Отъ заседанияето сж отсъствуваха следнитѣ народни представители: Ангеловъ Иванъ, Возвелиевъ Константинъ, Вояджиевъ Хасанъ-афенди, Велиновъ Тончо, Геровъ д-ръ Борисъ, Горбановъ Иванъ, Гочевъ Стефанъ, Грозевъ Иванъ, Гургутски Рангелъ, Ивановъ Пани, Кабаchieвъ Христо, Кашевъ Атанасъ, Калчевъ Панайотъ Тинчевъ, Карунковъ Андрей, Колевъ Михаилъ Моневъ, Колушевъ д-ръ Недѣлко, Кръстевъ Захаръ, Кънчевъ Кънчо, Маджаровъ Атанасъ, Маджаровъ Тодоръ, Молловъ Владимиръ, Мочуровъ Велико, Найденовъ Петко, Недѣлковъ Лачо, Нейчевъ Адамъ, Николовъ Върбанъ, п. Николовъ Маринъ, Пенчевъ Петъръ, Петрини Николай, Петровичъ Петъръ Г., Петровъ Къйчо, Поповъ Георги, Поповъ Проданъ, Поповъ Христо, Продановъ Господинъ, Разсукановъ Петко, Славовъ Йорданъ, Стефановъ Велико, Стефановъ Петъръ, Стойчевъ Пендо, Стояновъ Станчо, Тарашмановъ Никола, Тодоровъ Грую, Тодоровъ Димитъръ, Тотковъ Бончо, Урумовъ Апостолъ, Хрелопановъ Иванъ, Чакърговъ Стефанъ, Черноковъ Георги, Чешмеджиевъ Пригоръ и Чолаковъ Стефанъ)

Председателстваващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Отъ 247 души народни представители, присъжтествуваха 148. Понеже имаме законното число народни представители съгласно правилника, обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, имамъ да направя нѣколко съобщения, на първо мѣсто за отпускиятъ разрешени отъ бюрото на нѣкои народни представители, а именно:

- На г. Йорданъ Ангеловъ — 3 дни;
- На г. Атанасъ Маджарковъ — 2 дни;
- На г. Апостолъ Урумовъ — 4 дни;
- На г. Пригоръ Реджовъ — 2 дни.

Има още нѣколко заявления за отпуски, но понеже сж искания отпускъ се превъзпана рамбрътъ, до който председателството може да разрешава отпускъ, затуй ще моля г. г. народнитѣ представители да се съгласятъ да се разреши исканиятъ отпускъ отъ следнитѣ г. г. народни представители:

Народниятъ представител г. д-ръ Недѣлко Колушевъ иска да му се разреши 5-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 25 дни отпускъ. Моля ония г. г. народни представители, които сж съгласни да се разреши 5-дневенъ отпускъ на г. д-ръ Недѣлко Колушевъ, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Георги Поповъ иска 3-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 19-дневенъ отпускъ. Исканиятъ отпускъ е по домашни причини. Моля ония г. г. народни представители, които сж съгласни да се разреши 3-дневенъ отпускъ на народния представител г. Георги Поповъ, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Пани Ивановъ моли за 5-дневенъ отпускъ по болестъ. Досега се е ползувалъ съ 18 дни отпускъ. Моля ония г. г. народни представители, които сж съгласни да се разреши на народния представител г. Пани Ивановъ 5-дневенъ отпускъ, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Лачо Недѣлковъ моли да му се разреши 2-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 21 денъ отпускъ. Исканиятъ отпускъ отъ два дни е по болестъ. Моля ония г. г. народни представители, които сж съгласни да се разреши исканиятъ 2-дневенъ отпускъ на народния представител г. Лачо Недѣлковъ, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на г. г. народнитѣ представители, че е постъпило питане отъ народния представител г. Христо Димитровъ до бюрото на Народното събрание, съ следното съдържание: (Чете)

„Г. председателю,

„Моля г. министра да ми отговори защо прогресивното увеличание на производството на каменни въглища въ мина „Перникъ“ отъ нѣколко месеца насамъ е спрѣло?“

Това питане ще се изпрати на респективния министъръ да отговори.

Народниятъ представител г. Атанасъ Минковъ съобщава, че оттегля питането си до г. военния министъръ за дневнитѣ пари на командированитѣ офицери, подофицери и войници въ Фердинандъ, Берковица и другаде, понеже въпросътъ е уреденъ.

Г. г. народни представители! Пристъпваме къмъ разглеждане първата точка отъ дневния редъ, а именно трето четене законопроекта за измѣнение и допълнение закона за търговско-индустриалнитѣ камари.

Моля докладчика г. Петъръ Бъжловъ да докладва на трето четене законопроекта.

Докладчикъ П. Бъжловъ (д. ст.): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ поправкитѣ и прибавкитѣ, приети на второ четене)

Г. г. народни представители! Понеже при второто четене се прие по докладъ на комисията да остане старото название „Търговско-индустриалнитѣ“, то § § 1 и 2 ставатъ безпредметни и за това трѣбва да се изхвърлятъ. По-нататъкъ се измѣня цѣлата номерация, като § 3 става § 1 и т. д. Тази поправка трѣбва да се приеме отъ Народното събрание, защото се налага отъ измѣнението прието на второ четене.

Въ § 12, който става § 10, въ третата алинея думата „двама“ става „трима“, понеже измѣнихме състава на камаритѣ: членоветѣ отъ 36 ги направихме на 54, всѣка избирателна колегия избира по 27 души, вмѣсто 18, и всѣко съсловие по 9, вмѣсто по 6, а думата „двама“ погрѣшно е напечатана въ доклада, когато трѣбва да бѣдагъ „трима“. Тази печатна грѣшка трѣбва да се поправи.

Въ § 16, който става § 14, следъ думитѣ „почетнитѣ членове“ се добавятъ думитѣ „и членоветѣ“. Съ закона, който сега гласуваме почетнитѣ членове оставатъ одѣбно, а членоветѣ кореспондентни се назначаватъ отъ камаритѣ за извършването на известна работа, която имъ се възлага. Така че почетнитѣ членове оставатъ одѣбно и членоветѣ кореспондентни одѣбно. Затуй се налага въ § 16 следъ думата „членове“ да се добавятъ думитѣ „и членоветѣ“.

Тѣзи три поправки сж необходими вследствие на онѣзи измѣнения, които направихме въ закона, и азъ моля да се съгласите — и г. министърътъ на търговията е съгласенъ — да гласувате закона съ тѣзи измѣнения.

Председателстваващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Хинекъ Майеръ.

Х. Майеръ (д. ст.): Комисията е изхвърлила § § 1 и 2, защото не е приела замѣстването на думитѣ „индустрия“ съ думата „промишленостъ“. Въпреки това въ следущитѣ параграфи думата „промишленостъ“ е останала.

Министъръ Ц. Бобошевски: Трѣбва да се замѣни.

Х. Майеръ (д. ст.): Та азъ бихъ предложилъ да се ревидира прочетеното отъ г. докладчика и самата комисия да поправи оскитѣ грѣшки, като на всѣкъде думата „промишленостъ“ се замѣни съ думата „индустрия“.

Министъръ Ц. Бобошевски: Съгласенъ съмъ съ Васъ, въ всички членове думата „промишленостъ“ да се замѣни съ думата „индустрия“.

Докладчикъ П. Бъкловъ (д. ст.): Колегата е правъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Тръбва да има хармония: въ всички последующи членове думитъ „търговско-промишлени“ да бъдатъ замѣнени съ думитъ „търговско-индустриални“.

Т. Влайковъ (д. ст.): Ще смѣтаме, че така е четено.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Понеже никой не иска думата, ще сложка законопроекта на гласуване. Който приематъ на трето четене законопроекта за изменение и допълнение на закона за търговско-индустриалнитъ камари съ отъзи поправки, които днесъ г. докладчикътъ докладва, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

(Вж. приложение № 27, Т. II)

Г. г. народни представители! Въместо къмъ втора точка отъ дневния редъ, понеже отсъствува съответниятъ министъръ, ще пристъпимъ къмъ трета точка отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за допълнение на закона за гражданското сѣдопроизводство.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ Н. Савовъ (д. ст.): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. приложение № 39, Т. I)

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Георги Косовски.

Г. Косовски (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Преди 22 години въ чл. 979а отъ закона за гражданското сѣдопроизводство е вложенъ единъ голѣмъ социаленъ принципъ съ целъ да се запази за беднитъ семейства за икономически слабитъ въ продажба на сѣла единъ минимумъ отъ работна земя, както и жилището, въ което живѣе семейството. За да се направи това отъ българското законодателно тѣло по оную време, несъмнено сѣ съществували важни и съществени причини и не е мѣстно за никого отъ насъ да разбере какви именно сѣ били тѣзи причини, които още на онова време сѣ заставили законодателя да впише този членъ въ закона за гражданското сѣдопроизводство. Достатъчно е да се пренесемъ 15—20 години назадъ и предъ насъ ще се обрисуватъ твърде ясно отъзи сцени. отъзи картини, които тогава сѣ били предъ очитъ на законодателя, когато той е билъ принуденъ да вложи този социаленъ принципъ въ закона. Вие ще видите на селския мѣданъ изхвърлена отъ сѣдебния приставъ покъщнината на дължника до последната му дреха и бие барабанъ, за да бъде продадена. На друго мѣсто ще видите челядята изхвърлена на вѣтръ и бие барабанъ, че къщата се продава. Понататкъ вие ще видите цѣль кервалъ отъ коли поджарани отъ селски и градски боазожи лихвари, които стиватъ къмъ хармана, където се върше, и прибиратъ плодоветъ отъ цѣлия годишенъ трудъ на семейството, ховарятъ ги на колитъ и ги каратъ въ своя домъ. По този начинъ маса семейства, маса български граждани, които поради стечение на обстоятелствата, поради болестъ поради неурожай или градобитнина не сѣ смогли да посрещнатъ своитъ задължения на време, се обезземляваха окончателно, изхвърляха се отъ клонитъ и по този начинъ се създаваха хора, които по-скоро бѣха въ тежестъ на обществото, на народа отколкото да бъдатъ негови добри членове. Това именно принуди законодателя на времето си да вземе мѣрки да се не допуска подобно пролетаризиране на българскитъ трудящи се семейства, а да имъ се остави онова, което имъ е необходимо, за да могатъ да съществуватъ. Въ 1907 г. се направи едно изменение въ чл. 979а отъ гражданското сѣдопроизводство, като се допусна една привилегия на Земледѣлската и Българската народни банки въ смисълъ, че дължницътъ може да се отказва отъ тази привилегия, която казанитъ членъ му дава, въ полза на тѣзи две банки. И тѣзи две банки не закънѣха да опечататъ въ всички свои позиции и запаси, поазвисямо отъ това дали дължницътъ е състоятеленъ или несъстоятеленъ, че той се отказва отъ привилегията, която му дава чл. 979а отъ закона. Тази практика се възприе и отъ лихвари и отъ всички други които разполагаха съ капиталъ и ужъ обслужваха бедното население, което имаше нужда отъ пари. Този принципъ да не се допуска отчуждаването на къщата, въ която семейството живѣе и оня минимумъ работна земя, която е нужна на семейството за да поддържа съществуването си, не се

въведе най-напредъ въ нашето законодателство, а е въведенъ на много други мѣста, напр. Америка, където имотитъ, за които не се допуска отчуждаване, сѣ известни подъ името „челядни имоти“. Въ 1907 г. се даде тази привилегия на Българската земледѣлска и Народната банки, обаче въ 1912 г. друго едно законодателно тѣло намѣри, че принципътъ трѣбва да се възстанови тагъвъ, какъто е билъ въ начало, и да не се прави абсолютно никакво изключение на когото и да било, за което и да било кредитно учреждение. Поради туй въ 1912 г. се постанови, какво дължницътъ не може въ никой случай да се отказва въ ничия полза отъ тази привилегия, която му дава чл. 979а отъ закона — нито въ полза на Земледѣлската банка, нито въ полза на Българската народна банка. Съ този законопроектъ, който днесъ ни се предлага и съ който следъ чл. 979а отъ закона за гражданското сѣдопроизводство се прибавя новъ чл. 979б, се унищожава единъ принципъ, който е възвелъ въ нашето законодателство преди 22 години и който е билъ ласенъ и защищаванъ отъ всички Народни събрания оттогава до днесъ. Какво ще направи днешното Народно събрание, то е негова работа. Въ всеки случай мене ми се струва, че това би било едно ритване назадъ на успѣха, на напредъка, който въ това отношение нашето социално законодателство е могло да постигне. Въ предложението чл. 979б се казва, че търговцитъ, малкитъ търговци и пр. не могатъ да се ползватъ отъ постановлението на чл. 979а. Съ чл. 979а отъ 1902 г. се запазватъ отъ продажба за дългъ 10 декара работна земя, единъ декаръ лозе и една къща въ село, ако не струва повече отъ 500 л., и въ градъ ако не струва повече отъ 1.000 л. Ако струва повече отъ 500 л. къщата въ село, може да я продаде и Банката, може да я продаде и лихварътъ, може да я продаде и всеки, който има да взема отъ подобенъ дължникъ; въ града, ако тя струва повече отъ 1.000 л., тоже може да се продаде. А знае се, както сега, така и въ 1922 г., че за 500 л. не можешъ да имашъ не къща въ село, но не можешъ да купишъ петъ дъски да скрешъ една маса, нито въ града можешъ да имашъ къща за 1.000 л. Следствие на това земледѣлското правителство намѣри за разумно, умѣстно и целесъобразно да увеличи размѣрътъ на земята, която не бива да се отчуждава до толкова, щото семейството да може да поддържа съществуването си, и я увеличи отъ 10 декара на 20 декара, лозе или градина отъ единъ декаръ на два декара и къща въ село на стойностъ 30.000 л., а въ града на стойностъ 35.000 л. Въ днешенъ предложението ни законопроектъ се казва, че отъ тази привилегия се изключватъ дължницитъ, които сѣ изброени въ него. Съ пунктове 1 и 2 се изключватъ дължницитъ търговци и малки търговци. А по чл. 67 отъ търговския законъ малки търговци сѣ: дребнитъ търговци, разносвачи, колари, талигаджии, фйтонджий, варкаджии, дневнитъ занаятчии, които работятъ съ ръка и дребнитъ кръчмари. Тѣзи дребни търговци се лишаватъ по този законопроектъ отъ оная привилегия, която законодательтъ имъ е гарантиралъ преди 22 години.

Ц. Пупешковъ (д. ст.): Толкова ми ви е заболѣло за кръчмаритъ?

Г. Косовски (з): Но покрай дребнитъ кръчмари вие имате и маса други дължници.

Нѣкой отъ сговоритѣ: Нали търговцитъ бѣха въшки за васъ, земледѣлцитъ?

Г. Косовски (з): Въ останалитъ пунктове на новия чл. 979б сѣ изредени всички оная дължници, които не могатъ да се ползватъ отъ чл. 979а на закона за гражданското сѣдопроизводство. Следователно, въ бъдаще ще може да се продаде къща, която струва дори по-малко отъ 500 или 1.000 л. и то не само за дългъ къмъ Народната, Земледѣлската и Кооперативнитъ банки, но и за всеки дългъ, който по единъ или другъ начинъ е могълъ да се прехвърли на тия банки. Следователно, нѣма никакво изключение за никого: който е поставенъ въ невъзможностъ да се издѣлчи къмъ своя кредиторъ, той ще да плати съ цената на своята къща, съ пената на своя имотъ.

Г. г. народни представители! Азъ мисля, че не бива въ това отношение да се върща назадъ законодателството. По-добре е, както е било досега, да се запази оня минимумъ имотъ на маса бедни семейства, които сѣ поставени въ невъзможностъ да се издѣлчатъ въ даденъ моментъ, защото по тоя начинъ, отъ една страна вие ще имате семейства жизнеспособни и отъ друга страна, все таки ще има надежда за кредиторитъ, че тѣзи семейства по-

степенно ще могат да се издължат от приходите на тѣзи имоти, колкото и малки да сѣ тѣ. Злото ще бѣде неизменно по-голямо, ако вие възприемете този членъ така, както ни се предлага, и допуснете този безнадежден недвижим имотъ да може да бѣде отчуждаванъ за дългове. Тогава вие какво ще имате? Тогава вие ще имате маса хора обезземлени напълно, ще имате маса бедни семейства изхвърлени на улицата безъ покривъ, ще имате, отъ една страна, хора неспособни да съществуватъ, които ще бѣдатъ въ тежестъ на народа и на държавата, а отъ друга страна, всички тѣзи малки имоти на дребни собственици ще влѣзатъ въ рѣцетъ на банките, на лихваритѣ, на богаталитѣ, въ рѣцетъ на ония, които иматъ много, и на това смѣтка, ще се даде възможностъ за създаване чифлици въ България, а това най-малко е желателно и нашата политика не бива да отива натамъ.

Азъ не искамъ да чета точка по точка цѣлия членъ, но той обгръща редица категории длъжници. Значи този, който не е платилъ, ще плати съ цената на това малко парче земя, което му е останало, за да съществува. Азъ мисля — и трѣбва да се има предъ видъ — че този малкъ имотъ, който се оставя, не е само на длъжника, на главата на семейството, а той е имотъ на цѣлото семейство, което влага трудъ и въ съграждането на кащата, и въ обработването на земята. Затуй азъ смѣтамъ, че Народното събрание ще извърши единъ актъ на голѣма несправда по отношение на всички ония слаби икономически съществуващи въ страната, ако то имъ отнеме това законно покровителство, което досега тѣ сѣ имали по силата на този законъ. И азъ смѣтамъ, че най-малко би трѣбвало да се падне на това Народното събрание тази лоша честъ да узакони такава една мѣрка. Защото, ако тя се узакони, тогава ще се докаже още еднакъмъ, че това законодателно тѣло има по-сигурно и по-близко до сърце интереситѣ на капиталата и на хората, които държатъ пълнитѣ кесии, отколкото интереситѣ на хората, които нѣматъ капиталъ. А това нѣщо не бива да става.

Ето защо, че моля народното представителство да се съгласи, че законътъ трѣбва да остане така, както е билъ той до днесъ, безъ да се дава привилегия на което и да било кредитно учреждение да вземе тая земя, която се счита отъ 22 години до днесъ за неотчуждаема и принадлежаша на семейството, като необходима за поддържането на живота му. Туй положение ще трѣбва да остане и занаяпредъ и тази камара не бива да си създава лошата слава да го унищожи. (Ръкоплѣскания отъ нѣкои земледѣлци).

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ Венелинъ Ганевъ.

В. Ганевъ (д.ст.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Измѣнението, което се предлага съ законопроекта за допълнение закона за гражданското съдопроизводство, измѣнение, което засѣга чл. 979а отъ закона за гражданското съдопроизводство, е безсѣмнено едно важно измѣнение. Мене ми се струва, обаче, че на това измѣнение не бива да се гледа така патетично, както гледаше на него ораторъ, който ме предшествуваше. Целитѣ на съставителя не сѣ навѣрно ония, които се изтъкнаха преди малко тукъ отъ тази трибуна. Не вѣрвамъ да е имало помисль у съставителя на този законопроектъ да се създаватъ въ България голѣми чифлици и да се създава въ България аграренъ въпросъ, който въ сѣщность, споредъ моето дълбоко убеждение, никога не е съществувалъ, пъкъ и дѣга ли има изгледи да съществува. Въпрѣки това, азъ съмъ длъженъ да забележа, че по същество сподѣлямъ критикитѣ, които се отправиха преди малко противъ това измѣнение.

Почитаемо събрание! Чл. 979а отъ закона за гражданското съдопроизводство има една основна идея — идеята да гарантира на всички български граждани длъжници единъ минимумъ отъ имотно състояние. Отъ много съображения, предимно отъ социални съображения, отъ обществени съображения, законодательтѣ е осѣтилъ тази законодателна идея: да остане все пакъ нѣщо на единъ длъжникъ, колкото и обремененъ да е той съ дългове. Азъ не искамъ да споря относително това, доколко е целесъобразна една такава мѣрка; азъ не искамъ да споря и да разглеждамъ инцидентно, какво отражение една такава мѣрка би могла да има върху кредита, върху организацията на кредита, върху поземелния и земледѣлски кредитъ въобще. Това сѣ съображения, които сѣ разглеждани тогава, когато тази новела, този членъ 979а е билъ възприетъ и струва ми се, че днесъ ще бѣде наизявно губене време да повтаряме всички оныи съображения, които сѣ били изтъкнати тогава. Азъ искамъ да

вѣрвамъ, че между насъ не ще се намери нито единъ народенъ представителъ, който би оспорилъ социалната целесъобразностъ на една такава мѣрка. Щомъ като това е така, тогава какъ трѣбва да се схваща разпоредбата на чл. 979а? Две сѣ схващанията по този членъ: едното, че тази разпоредба отъ закона за гражданското съдопроизводство е отъ частенъ редъ, и другото, че е отъ публиченъ редъ. Значи, споредъ първото схващане, разпоредбата на чл. 979а, който иска да запази, въпреки даже волята на длъжника известни имоти за него, може да бѣде изменено съ едно съответно съгласие между длъжника и неговиятъ кредиторъ, а споредъ второто схващане, това разпореджане на чл. 979а сѣ никакво съгласиение между длъжника и неговия кредиторъ не може да бѣде изменено — малко важи дали това споразумение ще стане предварително или когато заемътъ е билъ сключенъ. У насъ се установи схващането, което споредъ менъ е правилно, че разпореджането на чл. 979а отъ закона за гражданското съдопроизводство е едно разпореджане отъ публиченъ характеръ и че то не може да бѣде измѣнявано даже съ съгласието на длъжника и на неговиятъ кредиторъ, и че законътъ се стреми да запази на длъжника, въпреки неговата воля дори, единъ минимумъ отъ блага, единъ минимумъ отъ имотно състояние.

Има ли нужда сега това положение въ нашето законодателство да се промѣнява съ това постановление на законопроекта, който ни се предлага въ днешното заседание на Народното събрание? Споредъ моето дълбоко убеждение, г. г. народни представители, такава една промѣна не се налага, защото нѣма никакви съображения за да стане тая промѣна. Азъ отново съмъ заставенъ да изтъкна предъ васъ — което нѣколко пъти вече имахъ случай да изтъкна — че ми прави впечатление постоянното стремление, постоянното желание на държавнитѣ кредитни учреждения да посѣгатъ върху съществени, основни начала на нашето право, за да си създадатъ една или друга привилегия. И сега пакъ, въ п. б на измѣнението, виждаме единъ тежестъ, който казва, че длъжникитѣ къмъ Българската народна банка, Земледѣлската и Кооперативната банки за дълговетѣ, които тѣ направо сѣ сключили съ тѣхъ, също така ще бѣдатъ лишени отъ привилегията, отъ разпореджането на чл. 979а.

Г. г. народни представители! Ако челяднитѣ имотъ, ако минимумъ отъ имотно състояние, което трѣбва да бѣде запазено за всеки единъ длъжникъ у насъ, е отъ публиченъ характеръ, това разпореджане трѣбва да има еднаква сила къмъ всички кредитори, а особено къмъ държавнитѣ кредитни учреждения. Не бива държавнитѣ кредитни учреждения да посѣгатъ върху социалната страна на това разпореджане. Ако държавата смѣта, че въ държавенъ, въ общественъ интересъ е да гарантира на всеки едно стопанство единъ минимумъ отъ имотъ, това съображение важи, струва ми се, много повече спрѣмо държавнитѣ кредитни учреждения, отколкото спрѣмо частнитѣ кредитни учреждения. Защо ще се промѣни по отношение на държавнитѣ кредитни учреждения положението създадено, установено спрѣмо всички отъ закона за гражданското съдопроизводство? Та държавнитѣ кредитни учреждения знаятъ за това разпореджане; тѣ могатъ предварително да взематъ мѣрки и да ограничатъ кредититѣ, които ще раздаватъ; тѣ могатъ да взематъ мѣрки, за да запазятъ своитѣ интереси. Защо тогава посѣгатъ върху единъ институтъ, който се освѣтява отъ други по-съществени и по-важни съображения? Азъ не намирамъ следователно доводи по силата на които да се създава пакъ една привилегия въ полза на Народната, Земледѣлската и Кооперативната банки.

Що се отнася, г. г. народни представители, до пунктове 1 и 2 — за търговцитѣ и за малкитѣ търговци — азъ съмъ длъженъ да отбележа, че споредъ менъ тѣ сѣ даже изливни. Тѣ сѣ изливни заради това, защото съществуватъ други разпореджания въ нашето законодателство, които установяватъ тѣмъ това, което се стреми да установи съ пунктове 1 и 2 законопроектътъ за допълнение закона за гражданското съдопроизводство. Челяднитѣ имоти, имотитѣ, които се визиратъ въ чл. 979а сѣ имоти, които се притежаватъ отъ обикновени граждани, отъ обикновени длъжници. Споредъ менъ, чл. 979а не засѣга търговцитѣ били тѣ голѣми или малки, защото тѣхното кредитно положение се очертава отъ търговския законъ, отъ дѣла за несъстоятелността. Тогава, когато единъ търговецъ дойде до такава положение, че ще трѣбва да му се продаватъ даже имотитѣ, които сѣ указани въ чл. 979а, това не означава нищо друго освенъ туй, че този търговецъ се намира въ положение на спиране на платкитѣ и следователно, той трѣбва да бѣде обявенъ въ несъстоятел-

ност. И малко важи, дали е голѣмъ търговецъ или е търговецъ, който се визира въ чл. 67 отъ търговския законъ. И единитъ и другитъ се обявяватъ еднакво въ несъстоятелностъ, а щомъ търговецъ бжде обявенъ въ несъстоятелностъ, привилегията на чл. 979а сама по себе си отпада, защото процедурата за изпълнението по отношение на търговеца въ несъстоятелностъ се определя не отъ обикновеното, нормалното изпълнение, което е предвидено въ чл. 979, а отъ чл. 696 и последующитъ на търговския законъ, които членове съдържатъ специални разпореджания, които освобождаватъ единъ другъ имотъ на търговеца отъ принудително изпълнение при несъстоятелностъ, и които разпореджания отгмбняватъ сами по себе си чл. 979а отъ закона за гражданското съдопроизводство.

Така че тѣзи разпореджания, които днесъ ни се представятъ за санкционирание — измбненята въ пунктове 1 и 2 — въ сжщностъ, споредъ менъ, сж излишни. Тъ и сега, по силата на сегашното наше законодателство, сж осветени съ тия разпореджания отъ търговския законъ, които ви цитирахъ. И това е въ реда на нбщата, първо, затова, защото несъстоятелността, като се прилага по отношение на търговцитъ, си има свои специални цели, своя логика, свой механизъмъ, който дава възможностъ на кредиторитъ да се удовлетворятъ отъ всички имоти на длъжника, който изключаваша отъ удовлетворение на кредиторитъ само тия имоти на длъжника, които сж посочени въ чл. 696. Забележете добре, че при несъстоятелностъ на търговеца, съ съгласието на кредитора, може да се вземе решение да се дава парична помощъ на несъстоятелния. Принудителното изпълнение почива, както казахъ, на свършено други начала и тѣзи начала сж несъвмбстими съ разпоредбата на чл. 979а. Вследствие на това тоя члкътъ на закона не може да се приложи по отношение на тѣхъ.

Щомъ като това е така, г. г. народни представители, заслужава ли тогава да се измбни чл. 979-а съ това предложение, което ни се представя за гласуване? Азъ не виждамъ нбкои особенни съображения, които да диктуватъ една такава промбна. Азъ бихъ желалъ отсега нататкъ нашето законодателство да се отличава съ по-голѣма стабилностъ. Не бива такива необмислени предложения или случайно навбрани мисли отъ една или отъ друга страна, за измбнение на известни текстове, да се санкциониратъ тукатси отъ насъ. Нужно е да се представятъ по-голѣми доводи, за да можемъ да се отклонимъ отъ системата, усвоена вече отъ нашето законодателство. Нека добавя, че, когато, когато ставаше санкционирането на чл. 979а отъ закона за гражданското съдопроизводство, тогава тая реформа бше дълбоко обмислена, добре мотивирана, добре аргументирана. Тя е свързана — ако не ме лъже паметта — съ името на единъ отъ най-добритъ наши юристи, съ името на покойния Радевъ.

И така, въ досегашния нашъ животъ ние не сме успбли да набележимъ факти, които говорятъ за ограничението или отгмбнението на тази реформа, или да бжде тая постава въ такъвъ видъ, че да стане даже неузнаваема. Азъ смбтамъ, че тамъ, където би могло да се запази тази промбна, по отношение на търговцитъ, тя е излишна: тя сжществува по силата на сегашното наше законодателство. Тамъ, обаче, дето се иска да се създадатъ известни привилегии на нбкои наши държавни учреждения, смбтамъ, че тамъ се усвоява една практика недостойна за нашата държава, за нашитъ кредитни учреждения.

Порди всичко туй, азъ смбтамъ, че това измбнение не сѣ налага отъ нбкои важни държавни или обществени съображения, и азъ бихъ молилъ г. министра да оттегли този проектъ или пъкъ въ комисията той да бжде ограниченъ въ най-тбсни рамки (Ръкоплтскания отъ нбкои говорители).

Председателствуващъ д-ръ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Цвѣтанъ Пупешковъ.

Ц. Пупешковъ (д. ст): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Напразно се придава на внесенния законопроектъ за измбнение на една съвсемъ малка частъ отъ гражданското съдопроизводство значение на нбкаква голѣма, капитална реформа, която ще внесе кой знае какви промбни въ стопанскитъ отношения на българския животъ.

Въпросътъ има отъ една страна стопански, а отъ друга — юридически характеръ. Въ случая тѣкмо стопанскитъ съображения сж наложили този законопроектъ. И ако нбкога този институтъ на челяднитъ имоти, защитени съгласно гражданското съдопроизводство като неотчуждаеми, се е наложилъ като едно чисто българско законодателно разпореджание, то си е имало съображения.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Произходътъ е американски, а не български.

Ц. Пупешковъ (д. ст): На всбки случай, то е въведено въ България следъ общия законъ за гражданската процедура, и е въведено отъ желание да се запазятъ отъ лоши кредитори — отъ лихваритъ — ония групи отъ населението, които иматъ нужда отъ кредитъ и които сж изложени на възможността да задължнбятъ. Това бѣ при положението, когато кредиторитъ търсеха длъжницитъ, при оибзи стопански условия, когато кредитътъ бше лесенъ и когато лесно можеше да се намбри, когато длъжникътъ можеше лекомислено да задължнб и когато държавата трбваше да положи една социална грижа за този слабъ свой членъ — за оибзи, които въ лекомислението си мбсеше да остави семейството си безъ подслонъ. Принципитъ, следователно, за онова време и за нормални условия има своето основание да се поддържа и да остане въ закона. Той бше проведенъ въ смисълъ на една публично-правна разпоредба въ гражданското съдопроизводство, съ всички последици отъ този нейнъ характеръ. Обаче, при промбнитъ условия настъпили следъ войната, когато кредитътъ стана толкова мжченъ, когато всички знаемъ, че хората търсятъ заеми съ 30—40% лихва; когато длъжницитъ търсятъ кредиторитъ и наддаватъ неимовбрни, безбожни лихви, при това положение вече длъжницитъ, хората, които иматъ нужда отъ кредитъ и които иматъ най-мжченъ достъпъ до кредита, дребнитъ съществуващия, както се казва, тѣ сж спбняли отъ публично-правното постановление за неотчуждаемостта на челяднитъ имоти. И това е главниятъ мотивъ, по който се иска едно измбнение на закона, като се отстъпи отъ публично-правния характеръ на това постановление и му се даде частно-правенъ характеръ. Тази грижа, която досега държавата, обществото е полагало за длъжницитъ като по-слаби, нбма да остане и въ дадения случай непрокарана. Но, ако тя бжде проведена докрай, съ всичкия публично-правенъ характеръ, който досега имаше, тя ще бжде въ вреда на самитъ длъжници.

Доколкото зная, този законопроектъ е продиктуванъ тѣкмо отъ желания, понижнали отдолу, отъ исканията на дребни занаятчи и бездомници, които сж лишени отъ кредитъ отъ кооперации, които нбматъ възможностъ да помогнатъ на своитъ членове, защото управителнитъ съвети правятъ смбтка, че ще има да отговарятъ за отпущане на единъ негарантиранъ заемъ. Вие виждате, отъ друга страна, че въ изключенията се поменаватъ: първо, търговцитъ; второ, малкитъ търговци (чл. 67 отъ търговския законъ) за дълговетъ, произходящитъ отъ търговията имъ. Търговцитъ, дребни или едри, поради характера на своя поминъкъ, сж изложени на всички рискове — защото това е занаятътъ имъ, да рискуватъ, за да печелятъ. Затова на тия отъ тѣхъ, които иматъ нужда отъ кредитъ, трбва да имъ се даде възможностъ да го получатъ; да ги не туряме подъ принудата на закона, на едно публично-правно постановление, а да имъ дадемъ възможностъ да добиятъ този кредитъ, като увбрятъ своя кредиторъ, че всичко, съ което разполагатъ служи за негова гаранция.

По-нататкъ другитъ точки се отнасятъ до гаранциитъ, които сж свързани съ задълженията къмъ държавнитъ банки — които гаранции, при привилегията, която е призната въ закона за тѣхнитъ вземания, не могатъ да бждатъ отказани и тукъ — и до задълженията на кооперативнитъ сдружения и търговскитъ дружества, когато се касае за незаплатане напълно дружественята дълвова капиталъ. Тукъ работата се свежда къмъ улесняване на кооперациитъ да даватъ кредитъ на своитъ членове. Въ кооперативнитъ сдружения сжществува такава една солидарностъ между отгбнитъ членове, што членоветъ единъ видъ си гарантиратъ единъ за другъ; за да улеснятъ и себе си и своитъ другари, разумно е да имъ дадемъ челядния имотъ да може да послужи като гаранция, за да добие единъ членъ на кооперативно сдружение кредитъ, въобщо да може да стане дружественъ членъ и да вземе участие въ внасянето на дружественята дълвова капиталъ.

По всичкитъ тия съображения смбтамъ, че законопроектътъ е на мѣсто си, че той е продиктуванъ отъ промбнитъ нови условия на живота, продиктуванъ е и отъ исканията на самитъ тия дребни занаятчи и въобще нуждающитъ се отъ кредитъ, които досега бѣха принудително защитени отъ държавата, безъ това да бше въ тѣхна полза. И ако има да се каже нбщо противъ редакцията — което ще бжде предметъ на разглеждане въ комисията — то е, че трбва да се подчертае частно-правниятъ характеръ на тази по-раншна привилегия на челядния имотъ.

како се задължи всеки един кредитору в момента на сключването на заема да вземе обещание от длъжника, че той се отказва от привилегиата на чл. 979. По този начин тази закрила, тази обществена опека ще има да се предаде в ръцете на самия длъжник, той ще стане господар на своите интереси, той ще бъде предупреден при сключването на заема за тежките последици, които има това негово кредитиране, но кредитът няма да му бъде отказан. Във тази смисъл промънена редакцията, смътамъ, че ще бъдат постигнати целите, които се гонят с този законопроект. Моля по начало той да бъде приетъ.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата на родниятъ представителъ г. Петко Стояновъ.

П. Стояновъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Вземамъ думата за да кажа само много малко пбщо по предложения законопроектъ, и да кажа, че по принципъ считамъ че това е едно погрбшно законодателство, което ще внесе, вмбсто едно справлене въ кредитнитб отношения, за каквото се пледира въ мотивитб на законопроекта, едно много по-голбмо забъркване. И ето защо. Ако нашето законодателство на своето време, въ 1902 г., следъ дълго обсъждане на въпроса за неприкосновеността на известна частъ отъ недвижимия имотъ на всеки единъ български гражданинъ, възприе този институтъ, то направи това, за да даде на всички ония, които се занимаватъ въ страната съ кредитиране — безразлично отъ какви съображения се ръководятъ, и дотолкозъ, доколкото иматъ капитал и могатъ да търсятъ пласменти за тбхъ — да разбератъ, че обикновенитб български гражданинъ, въ лицето на грамадно мнозинство земледлци, разполагатъ съ своя имотъ до единъ размбръ, и че нему е осигуренъ по социални съображения отъ законодателството на държавата единъ минимумъ, въ който той трбва да остане да живбе за себе си и за своитб близки. Тая неприкосновеностъ на имотитб, следователно, не се създава, за да се осуетитъ вземанитб на евентуалнитб бждати кредитори на тбзи, които ще се ползватъ отъ тая институция, но за да се предупредятъ всички ония, които притежаватъ капитал и биха желали да ги раздаватъ, че тб не могатъ да разпоредятъ съ човбка до голю, т. е. да му отнематъ и дрехата отъ тбрба. Това съображение е, което стои като повелъ за всички ония, които въ това отношение въ нашата страна могатъ да разполагатъ съ своитб пари и съ своитб капитал и, следователно, да търсятъ тбхнитб пласменти. Помб е така, тогава се пита: защо се прави това предложение за промбна? Вбрно е, че въ практиката на нашитб сждилища и нашитб банки дълго време ббше спорно дали постановлението на чл. 979а е отъ публиченъ характеръ, или това е лична привилегия, отъ която всеки единъ за себе си може свободно да се откаже въ всеки единъ моментъ, когато намбри това за целесъобразно. Юриспруденцията на Касационния сждъ и свободната юриспруденция, която пледираше интереситб на беднитб, на србдния, на обикновенитб човбкъ, въ името на социалната правда, установи, че тая привилегия е отъ публиченъ характеръ, следователно, тукъ никакви откази на частни лица не могатъ да иматъ мбсто, тб е „nulla“ — не струватъ. Ако днесъ се предлага новиятъ членъ 979б, очевидно това става, за да се намали тая привилегия, да се направи една отстъпка въ полза на тия, които въ това отношение биха желали да отиватъ задъ тая преграда, задъ тая социална гаранция, която законодателството у насъ досега е давало на србдния човбкъ.

Защо се прави това? Азъ не желая и не е време да се отличава, да се спирамъ на онова, което XIX-то Народно събрание въ това отношение искаше да създаде — една абсолютна неприкосновеностъ на известна частъ отъ имотитб, съ което грамадна частъ отъ нашитб стопани се лишаваха отъ възможността да бждатъ кредитирани. Но вниквайки въ това, което се предлага, предполагамъ не, а съмъ убеденъ, че целта която е продукувала тая промбна и тоя новъ членъ, е целъ благоприятна, положителна. Целта е да се даде възможностъ на нашитб земледлци и вбобще на нашитб стопани, които сж твърде много задължители, които днесъ при осъжданата отъ пари, при тая преграда въ тбхната кредитоспособностъ, не могатъ да разчитатъ да иматъ се авнасира по-голбмъ капиталъ, като за известна категория лица тая преграда се премахва, за да могатъ да получатъ по-голбми кредитъ.

Министъръ Р. Маджаровъ: Именно.

П. Стояновъ (д. сг): Азъ мисля, че тая целъ може да се постигне по съвършено другъ начинъ, безъ да се нарушава тая социална защита, която е дадена на недвижимитб имоти, които стопанитб притежаватъ. Ако кредитирането въ днешно време трбва да се разшири, то има много естествена база, на която това нбщо може да стане. Работоспособността днесъ или по-добре, производственитб способности на ония, които представяватъ положителнитб елементи въ нашето общество, сж сами по себе си по-голбми. Единнитбта монета у насъ е толкова малко, че ако ценноститб, както сж се произвеждали по-рано, остане да се произвеждатъ и за напредъ при стойността на монетата, която имаме на нашия пазаръ, това ни дава една по-голбма кредитоспособностъ по отношение на тия пари, толкова-же ценни и толкова покупателноспособни, колкото ще ги даде банката. Следователно, първо на първо въ количествено отношение препятствия не съществуватъ, защото ако тия, които ще кредитиратъ, гледатъ на нбщата реално, отнасятъ се къмъ тия, които искатъ кредитъ съ предупреждение, желаятъ да иматъ бждатъ помощници въ тбхния стопански животъ, ще знаятъ, че това, което сж произвеждали по-рано — 100—200—300 кофи кукурузъ — днесъ струва много повече, отколкото по-рано. Следователно, съ самия фактъ, че днесъ монетата е паднала, таяква стопани по отношение на българския левъ иматъ по-голбма кредитоспособностъ.

Но не е само това. Стойността на имотитб, които притежава всеки единъ човбкъ, който желае да се кредитира, днесъ е много по-голбма. Ако въ декларациитб за облагане съ данъкъ, тая стойностъ е показана низка, това за оня, който дава пари и кредитира — въ случая банцитб, които сж поменати тукъ — съвършено не е нбкакво препятствие. Банцитб си иматъ своитб информационни служби, своитб агенции и въ всеки единъ моментъ могатъ да знаятъ, колко е кредитната способностъ на всеки едно, който желае да получи кредитъ, заемъ, съобразно съ ценитб, които съществуватъ въ момента на паричното тържище. Съ други думи, като се направи една по-голбма оценка на имотитб, която да съответствува на србднитб цени, съ това и кредитоспособността се увеличава и банцитб, ако сж предупредителни и желаятъ да услужаватъ на населението, могатъ да му даватъ по-голбми заеми, безъ каквито да е други промбни.

В. Домузчиевъ (н. л): Емлячнитб оценки се гледатъ.

П. Стояновъ (д. сг): Емлячнитб оценки сж именно тбзи, които не трбва да се взематъ предъ видъ. Това, именно, казвамъ. Емлячнитб оценки сж правени преди 20 години, г. Домузчиевъ. Тб не сж валидни и тоя, който се базира на тбхъ, той си играе съ имажинерни величини, а не съ реалности, а азъ говоря и пледирамъ за реалности. Така щото, србднитб пазарни цени, взети предъ видъ, съвършено механически увеличаватъ кредитната способностъ въ български левове, а не въ златни. Тб толкова чинатъ, тб толкова сж се намалили, колкото стойноститб на недвижимитб имоти сж се повишили.

Най-после, г. г. народни представители, азъ се противопоставямъ — смбтамъ, че всички трбва да се противопоставятъ, но азъ заявявамъ това лично за себе си — на нововъведението заради туй, защото азъ виждамъ кой желае това промбнение. Желаятъ го Земледлската банка и Централната кооперативна банка — дветб банки, които трбва да бждатъ най-близко до земледлското население и да му оказватъ всячески помощи. Ако има социална защита, тя трбва да бжде срещу всички — и срещу едини такива банки, каквито сж Земледлската и Кооперативната, които не желаятъ да се доближатъ до населението и да погледнатъ неговитб активи и приходоспособността на неговото стопанство въ настоящия моментъ. Това е една банкерска смбтка, това е единъ маниеръ, който не ни дава възможностъ да кажемъ за Българската земледлска и за Българската кооперативна банки по-добри думи. И азъ заради това се противопоставямъ на туй нововъведение изцбло. Тукъ, въ н. 5 се говори: (Чете) „Длъжнитб къмъ кооперативнитб кредитни сдружения за дълговетб, които тб направо сж сключили съ тбхъ, като длъжници или порбчители“. Та какво искате вие? Българскитб кредитни кооперации да се обрнатъ въ собственици на имоти и да отоглятъ населението, на което тб трбва да помагатъ, и то оубзи кооперации, въ основата на които стои моралниятб елементъ? За сжщността на кооперациитб, които г. министърътъ на правосбдието добре познава, понеже е работилъ въ тбхъ, за тбхното истинско назначение, смбтамъ, че даже да се приеме формулираното нововъведение съ чл. 979б, за кооперациитб трбва да бжде залчено.

И най-после, защо тукъ стои п. 4: (Чете) „Длъжниците отъ гаранции за неотклонение отъ следствие и съдъ или за служба“. Кой задължава държавните органи, които приемат гаранции отъ чиновниците, гаранции за неотклонение, да приемат гаранции отъ такива хора, които иматъ толкова имоти, че тѣ попадатъ подъ закрилата на чл. 979а? Нека да не приематъ такива гаранции и тогава всички категории отъ тия лица, които гарантиратъ, ще бждатъ оставени съвършено на спокойствие. Най-после, държавата като приема гаранции, тя не дава кредитъ. И ако това предложение се мотивира отъ гледище на кредита, това разпореждане въ п. 4 нѣма абсолютно никакво мѣсто.

Заклучавайки, че ние трѣбва да останемъ вѣрни на благороднитѣ традиции на законодателството въ тая областъ — да се запази, да се даде една социална гаранция на малоимотнитѣ и да не се поставятъ ония институции въ нашата страна, които трѣбва да бждатъ най-близко до нуждающитѣ се отъ кредитъ, да се занимаватъ съ забавления — пакъ ще повторя същата дума — да раздаватъ кредитъ безъ да се доближаватъ до хората, безъ да изчисляватъ тѣхния имотъ, тѣхнитѣ активи и онова, което работоспособнитѣ членове на нашето народно стопанство могатъ да извършватъ — азъ се противопоставямъ и моля народното представителство да не приема това предложение. Признавамъ благороднитѣ съображения на г. министра на правосъдието, но признавамъ също така, че той е въ погрѣшенъ пътъ и го моля самъ той да оттегли своето предложение.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. д-ръ Цветанъ Дяковъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ще ми позволи г. Стояновъ да не се съглася съ мислитѣ, които той изказа, както и да не се съглася напълно съ мисълта на ония, които напълно поддържаха законопроекта. Добре направиха ораторитѣ отъ двѣтѣ страни, като разграничиха въпроса отъ юридическа и стопанска гледна точка. И азъ смѣтамъ, че ще бжде добре да се направи едно помирение между положението, което нѣма да оспори никой, че ще трѣбва да се запази привилегията, която законодателятъ е предвидѣлъ още въ 1902 г. въ полза на малоимотнитѣ, безимотнитѣ и изобщо на беднитѣ граждани, и положението, че трѣбва да се държи смѣтка за новитѣ стопански условия, при които живѣемъ. Азъ си спомнямъ — а вѣрвамъ, и много отъ г. г. народнитѣ представители си спомнятъ — че не много следъ като стана тази промѣна, която прокара бившиятъ режимъ, бившето законодателно тѣло, съ предмѣтния чл. 979 буква а отъ закона за гражданското сѣдопроизводство, редица протести се понесоха изъ целия печатъ отъ много градове и паланки противъ новосъздаденото положение. И азъ смѣтамъ, че протеститѣ идѣха не за това, че се запазва една привилегия, каквато действително трѣбва да съществува въ полза на беднитѣ граждани, а идѣха за това, че размърътъ на привилегията, тѣй както е предвиденъ въ последното измѣнение на въпросния членъ отъ закона за гражданското сѣдопроизводство, е въ действителностъ много голѣмъ. Вие ще забележите, че въ този членъ отъ закона за гражданското сѣдопроизводство се говори за къщи въ градоветѣ, които струватъ до 35 хиляди лева по данъчнитѣ оценки. Азъ поне за моя градъ не мога да намѣря нито една къща на най-заможния гражданинъ, която да струва по данъчнитѣ оценки 35 хиляди лева. Недейте гледа какво е положението въ София. Данъчнитѣ оценки въ провинцията, въ села и градове, сж такива, че действително човѣкъ трѣбва да бжде доста заможенъ, за да може да се ползува съ кредитъ отъ даденъ кредитенъ институтъ. Отъ друга страна, много бедни граждани, по една или друга причина, попаднали подъ съдъ или следствие, не могатъ да намѣрятъ кой да имъ гарантира, за да бждатъ пуснати на свобода — защото хората не сж много богати, не притежаватъ имоти, които по данъчнитѣ оценки да иматъ такава висока цена — и стоятъ въ затворитѣ затуй, защото законодателятъ е билъ много вискариленъ когато е предвидѣлъ тая привилегия въ въпросния чл. 979а. Азъ лично съмъ наблюдавалъ това положение. У насъ много безимотни и малоимотни граждани останаха безъ кредитъ следъ тази промѣна и тѣ трѣбваше да се хвърлятъ въ ноктитѣ на лихваритѣ. Лихваритѣ като се ползватъ отъ мѣстнитѣ условия, и като познаватъ добре хората и правитѣ имъ, нампратъ хиляди пѣтица,

които кредитнитѣ институти не могатъ да намѣрятъ, за да хванатъ въ своитѣ ръце безпомощнитѣ длъжници. Тѣ прибѣгватъ до странични поръчители, до други лица, въобще до редица средства и начини, чрезъ които ще могатъ да въздействуватъ на своитѣ длъжници, за да имъ се изплатятъ. И ние сме свидетели на това безпомощно положение, въ което се намиратъ тѣзи бедни хора: принудени сж да плащатъ 30—40—50% лихва. Въ моето село азъ бѣхъ свидетелъ да се плаща и до 100—150% лихва отъ хора, които трѣбваше да заминатъ въ Америка и които трѣбваше да намѣрятъ помощъ не въ кооперациитѣ, не въ Земледѣлската банка, не въ Народната банка, а въ отѣблени лихвари, които знаятъ какъ да хванатъ своитѣ длъжници.

Щомъ като е тѣй, азъ считамъ, че тия, които поддържатъ това основно начало за привилегията, която трѣбва да съществува въ полза на беднитѣ граждани, сж прави. Тази привилегия трѣбва да съществува и ние сме длъжни да я поддържаме; тя се диктува и отъ едно възвишено социално чувство, което никой отъ насъ не може да не сподѣли. Но отъ друга страна ние не можемъ да не държимъ смѣтка и за промѣнитѣ се стопански условия. Затуй азъ считамъ, че настоящиятъ законопроектъ, ако не мине въ тая форма, въ която е предложенъ отъ г. министра на правосъдието, въ всѣки случай ще трѣбва да мине въ смисълъ, въпросътъ за данъчната оценка да се ривизира, като приемемъ, че максимумътъ, който се предвижда за стойността на имота — 35.000 л., ако се не тѣжа за качитѣ въ градоветѣ споредъ последното измѣнение на въпросния членъ — да отговаря на действителната стойностъ на имота, а не по данъчната оценка.

В. Ганевъ (д. сг): Това е много хубаво.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Отъ друга страна, когато се касае до ипотека — струва ми се, г. Пупешковъ спомена тукъ, че ипотеката е едно фактическо отчуждение на имота, прехвърляне на собственостъ — азъ не намирамъ основание да отрека, щото това измѣнение, дотолкова, доколкото се касае за ипотекиране на имотъ, трѣбва да бжде прокарано тѣй, както е въ законопроекта. И най-много, г. г. народни представители, азъ настоявамъ не-премѣнно да се даде възможностъ на невиннитѣ — защото тѣ сж винаги невинни, докато нѣма присѣда срещу тѣхъ — бедни и малоимотни граждани да могатъ да се изскубнатъ отъ затвора, като имъ дадемъ възможностъ по начина, който предвижда законопроектъ, да представятъ нужната гаранция за неотклонение.

Въ тоя смисълъ, като се тегли една линия на примирение между двѣтѣ крайни тези, които се развиха, азъ смѣтамъ, че настоящиятъ законопроектъ може да се преработи въ комисията по Министерството на правосъдието и да бжде приетъ.

П. Стояновъ (д. сг): 20 декара по емлячнитѣ книги, оценени по 20 л. правятъ 400 л. Тѣ не могатъ да служатъ за гаранция на човѣка при тия голѣми гаранции, които днесъ се опредѣлятъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Хинекъ Майеръ.

Х. Майеръ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Чл. 979 отъ закона за гражданското сѣдопроизводство е, както го казаха ораторитѣ преди мене, една привилегия, значи едно изключение отъ общото правило, че законитѣ сж за всички. Туй изключение е въведено у насъ преди 22 години. Тогава нашиятъ земледѣлецъ, нашиятъ малъкъ гражданинъ е билъ, да кажемъ, малолѣтенъ; за него не е имало достатъчно училища, за да може той да управлява себе си и да управлява своитѣ имоти, така както може единъ възрастенъ, пълнолѣтенъ човѣкъ, и затова законодателятъ въ ония времена, преди 22 години, е счелъ, че българскиятъ беднякъ е малолѣтенъ, че той не смѣе да разполага съ своитѣ имоти, и го е ограничилъ въ свободата му. За ония времена този законъ си е билъ на мѣстото, защото малкитѣ бѣха въ ноктитѣ на голѣмитѣ. Но днеска, следъ 22 години, следъ като се отвориха училища по всичкитѣ села, по всичкитѣ паланки, следъ като народътъ е прекаралъ онова високо училище, международната война, той, чини ми се, че е станалъ пълнолѣтенъ, и ако нѣкой не може, не е въ състояние днеска да управлява своя имотъ, той нѣма право да иска отъ държавата да го защити, а трѣбва да обвини себе си. Не-

зависимо от това, законът е бил създаден тогава, когато циркулираха между населението пари. Днес в България съобщението между гражданите се основа на кредит, а тия, които сж увеличили числото на декарите, които не подлежат на отчуждаване в случай на изплащане на дълга, по всички вероятности, не сж никога обработвали земя, не сж никога влизали въ село да видят какви нужди има малкият земледеец. Особено тази година, г-да, по всички села се е разпространило оплакването, че дребните земледельци не могат да съществуват, защото не могат да намърят кредит. Защо? Нашето земледелие не е вече така примитивно, каквото е било преди 22 години; нашето земледелие се е доближило горе-долу до индустрията. Никой земледеец вече не обработва само житни произведения; той обработва и индустриални растения, напр. тютюн и грозде, и затова не му достига семейната ржка, не му достига трудът на семейството, а трябва да вика чужди помощници, на които трябва да плати. Но понеже е несъстоятелен, както самият закон го прави несъстоятелен, той не може да плаща, ако не получи кредит. Той може да получи кредит от лихвари, които рискуват, но които заради това му вземат по 40—50 и повече процента лихва. Затова тази година имаше един огромен плач въ нашето подбалканско население, че не може да се снабди съ кредит и да продава своите тютюни, които се продаваха лани по 120 л. килограма, защото бяха равни на снидженският, а тази година се продават по 20 л. Отидох при директора на Земледельската банка и го попитах: г. директоре, защо не отпускате кредит на тия малки хора? Тъ ще погинат, те ще бъдат принудени да продадат потъта от ржцетъ си за нищо. Той ми отговори: „Нашите статута не позволяват, чл. 979 ни пречи. Ние действително разбираме, че можем да правим изключения и правим изключения, и на такива хора даваме заеми, стига да намърят поржители, които да не подпадат под този параграф“. Но такива поржители не се намират.

И така, нашият селянин не е вече този, който да не знае да управлява своите имоти, не е вече малолетен, щото да има нужда от опека. Нашият селянин трябва да бъде свободен и е свободен, защото когато той взема пари под лихва на 40—50—60%, не чака, щото кредиторът да му продава имота, а сам си го продава, и въ това никой не го ограничава. И ние сме видели такива хора, които сж си разпродали имота, за да могат да заплатят лихварските заеми. Общо начало въ правото е, г-да, че всеки е свободен да разполага съ своите имоти неограничено; изключение правят малолетните и малолетни. Недейте прави нашият селянин днес малолетен и малолетни. Тъ сж по-умни въ някои случаи даже и от насъ.

Та, г-да, по тези обстоятелства, че се е изменило въобще положението на нуждаещите се от пари и на даващите кредит, че се е изменило умственото състояние на хората, че хората сж станали вече доста възрастни, тази привилегия би трябвало да се махне сама по себе си. Но пред вид на изключителните обстоятелства, въ които се намираме, тя трябва да се махне, за да бъде възможен икономическият живот на малоимотния, защото ограничението го поврежда, а не го ползува. „Хубава е всъща теория“ — казва Гьоте — „но живо е само златното дърво на живота“. Практиката е много по-силна, отколкото теорията, каквато и да бъде тя. Азъ мисля, че правителството прави добре, дето иска ограничение на този чл. 979а. Ами най-сетне кажете, кой кара един човек да стане поржител на друг? Та ако азъ знам, че не мога да изплатя един ден сумата, за която поржителятвамъ, че съмъ малоимотен, какъ тогава се решавамъ да стана поржител за един чиновник или за един обвиняемъ? Може ли едно такова лекомислие да се пази от самия законъ? Ако някой е бил толкова лекомислен, нека търпи наказанието. Но, както казахъ, каквато и привилегия да давате на малоимотните, ако не ги ограничите изобщо да разполагат съ своите имоти, вие не ги опазвате, а ги опропаствате.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народният представител г. Крумъ Славовъ.

К. Славовъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпросътъ е доста много изясненъ, обаче и азъ ще кажа няколко думи; ще изкажа моето лично схващане, моя възгледъ по внесения законопроектъ.

Почти отъ всички оратори се изтъкна мотивътъ, съображенията изобщо на държавника въ миналото, за да създаде чл. 979а — отнемане правото да бъде продаденъ за дългъ известно количество недвижими имотъ въ къща, въ ниви или въ добитъци — мотивъ социаленъ, за да не се опропастватъ и да се изхвърлятъ свършено на улицата ония длъжници, които своевременно не сж могли да платятъ своите задължения, и да не останатъ безъ домъ и безъ никакъв имотъ. Значи управникътъ, държавникътъ е счелъ като една социална необходимостъ да узакони това положение. Изхождайки отъ този принципъ, това положение е съществувало толкова години. Днесъ съ този законопроектъ се иска да се направи една съществена корекция, по мотивъ и съображение, че при сега действащото положение, по емлчната оценка — въ селата сгради на стойност до 30.000 л., а въ градовете до 35.000 л., плюсъ посоченото количество земя, добитъкъ, върнени храни за посъвъ — не може да се посегне да се продаде недвижимъ имотъ за дългъ, а това става причина да се отнеме кредитътъ на дребните съществувания, на икономически слабите слоеве въ страната. Сега, за да се даде възможностъ поне отчасти да се направятъ кредитоспособни тези дребни съществувания, вносителътъ на законопроекта гони именно целта да даде тази възможностъ, като дава вече изключенията въ кои случаи длъжниците не могатъ да се ползватъ отъ тази привилегия по чл. 979а, т. е. може да имъ се продаде къщата или пъкъ 20 декара земя. Самото обстоятелство, че се внася този законопроектъ — не знаая дали само по инициативата на г. министра на правосъдието, или пъкъ въ разбирателство съ съответните министри, подъ ведомството на които спадатъ Земледельската банка и Народната банка — самото това обстоятелство, казвамъ, че се внася този законопроектъ, поставя предъ нашето внимание въпроса, какъ може да се съчетае принципътъ, противъ който никой не се изказа и който въ толкова редици години е поддържанъ и отъ държавника, и отъ Парламента, а именно да не се оставятъ на произвола дребните съществувания въ ржцетъ на безбожни лихвари отъ села и градове, какъ може, казвамъ, да се съчетае този принципъ съ положението пъкъ и да дадете не само личенъ кредитъ на дребните съществувания, но и реаленъ кредитъ. Тамъ е великиятъ въпросъ. И, казвамъ, ако самото законодателство или ако самиятъ г. министъръ се натъква на туй положение, че чувствува нужда да се улесни кредитътъ — а именно, дребните съществувания да се ползватъ не само отъ личенъ кредитъ, но и отъ реаленъ кредитъ — то това положение трябва да обърне малко повече внимание и на насъ и да кажемъ, че не по този начинъ ще може да се разреши този въпросъ. Защото съ този законопроектъ, така както е представенъ, безъ никакъ особено да организираме, безъ самата държава, самата власт, самото правителство да организира и да направи полесодостъпенъ и евтинъ кредита, ние прибъгваме само до една начинъ — даваме възможностъ да се отчуждава, да се продава имотътъ на малоимотния, ако той навреме не е изплатилъ своя дългъ. Но съ това ние отрицаваме принципа, който поддържаме. Защото чл. 979б, така както е редактиранъ сега, гласи: (Чете) „Отъ постановленията на предшествувания членъ не могатъ да се ползватъ: 1) търговците; 2) малките търговци (чл. 67 отъ търговския законъ) за дълговетъ отъ търговията имъ“ и пр. Ако обърнете внимание на чл. 67 отъ търговския законъ и ако тъй би се приелъ чл. 979б отъ този законопроектъ въ точки 1 и 2, ще имате следното положение. Чл. 67 отъ търговския законъ казва следното: (Чете) „Разпореденията на глави II, III, IV, дългъ I, книга I отъ настоящия законъ, не се приособяватъ къмъ дребните търговци, разносвачи, колари, талигари, фойтонджии, варкаджии, дневните занаятчии, които работятъ съ ржка, и дребните кръчмари“. Безъ да влизамъ въ обсъждане на въпроса, който г. Венелинъ Ганевъ повдигна, ще кажа, че ако п. 1 и 2 на чл. 979б отъ настоящия законопроектъ, въ свързка съ специалните постановления на търговския законъ за несъстоятелността, биха били приети тъй, както сж сега, въ свързка съ чл. 67 отъ търговския законъ, то по п. 2 отъ този чл. 979б, понятието „дневните занаятчии“ ще обхваляе почти всички занаятчии — и обушари и шивачи, и чехлари, и мутафчии, и тенекеджии, и пр. и пр.

В. Ганевъ (д. сг.): Тъ не сж търговци.

К. Славовъ (д. сг.): Споредъ чл. 67 отъ търговския законъ, така, както той определя положението спрямо кои

не се прилагатъ разпореденията на глави II, III и IV, дѣлъ I, книга I отъ търговския законъ, въ понятието „дневни занаятчии“ се обхващатъ и тѣзи занаятчии, които изброихъ.

В. Ганевъ (д. ср.): Четете чл. чл. 279 и 280 и ще видите, че не сж търговци.

К. Славовъ (с. д.): Какви сдѣлки сключватъ? Чл. чл. 279, 280 и последующитѣ опредѣлятъ сдѣлките, които сключватъ. Отъ тамъ се опредѣля и характерътъ на лицето, дали той е търговецъ или не. Тукъ се включватъ известна категория дребни занаятчии. А понятието „дребни занаятчии“ кой ще го опредѣля? Това е чл. 67. А този законопроектъ въ точка втора ви препраща къмъ чл. 67. И ще дойдете дотамъ, че независимо отъ това, къмъ кого сж задълженията на длъжнитѣ, дали къмъ Кооперативна банка, дали къмъ Популярна или къмъ Земледѣлска банка, независимо, казвамъ, отъ размѣра на тѣхнитѣ сгради или отъ размѣра на тѣхнитѣ земи, последнитѣ изпѣло могатъ да бждатъ отчуждени за дългъ и, следователно, изъ основа ще се отрече принципътъ, който се бѣше поддържалъ толкова време и който и сега г. министърътъ и всички преждеговоривши поддържатъ, именно да се даде известно покровителство на тѣзи малоимотни, за да не могатъ да бждатъ ограбвани, оставяни свършено голи отъ лихваритѣ.

И затуй, само по себе си, безъ да се внася тоя споръ, п. п. 1 и 2 трѣбва свършено да бждатъ изхвърлени и да остане тогава да обсадимъ ние, да обсади Камарата въпроса: понеже не може да се продаде сграда до 30.000 л. въ селата по емлячната оценка, а въ градоветѣ до 35.000 л. или до 20 декара нива и пр. при това положение, могатъ ли да иматъ кредитъ и достатъченъ ли е само личниятъ кредитъ на тѣзи дребни сжществувания или ще трѣбва да се направи нѣщо друго? Този въпросъ трѣбва да се разреши. Моего лично мнение е, безъ да налушамъ принципа за покровителството на тия дребни сжществувания, да се намѣри начинъ за тѣхното кредитиране. И не чрезъ такъвъ единъ законопроектъ ще се разреши този въпросъ, но когато самото правителство, самата Камара се е натъкнала, вследствие на фактитъ въ живота, на дребнитѣ сжществувания ще трѣбва да се намѣри другъ начинъ, по който да се увеличи личниятъ кредитъ, да се улесни кредитирането на тия дребни сжществувания, безъ да отричаме издѣно самия принципъ за покровителство, именно, че не може да се отчуждаватъ тѣхнитѣ имоти въ къщи и въ нѣколко декара земя.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя д-ръ В. Вазовъ)

Най-многого, което би могло да стане при настоящия законопроектъ, то е да остане т. 5, да се даде тази привилегия на кооперативнитѣ кредитни учреждения, които въ всѣки единъ случай взематъ сравнително съ всички други частни банки или частни лица най-малки лихви, които не гледатъ да използватъ и расиятъ своитѣ длъжници, но които въ значителна степенъ гледатъ — това вие го знаете много добре — да ги улеснятъ и които никога нѣматъ въ себе си стремежа, даже и да изпадне длъжникътъ имъ въ невъзможностъ на плащане, да го ограбятъ, но гледатъ да му правятъ сравнително повече оторочки, съ по-малки лихви. Нека само по отношение на тѣзи кредитори да се допусне известна отчуждаемостъ, и то пакъ не изпѣло. Напр., лично по моя възгледъ, възприемливо е, вмѣсто емлячната оценка — защото въ цѣла България има едва нѣколко отдѣлни единици, които могатъ да се преобрятъ на прѣсти, които въ селата притежаватъ недвижими имоти съ емлячна оценка надъ 30 хиляди лева, за да бждатъ отчуждени, па и въ градоветѣ, особено въ провинцията, емлячнитѣ оценки надъ 35 хиляди лева сж много рѣдко нѣщо, това сж само нѣкои по-големи здания — възприемливо е, казвамъ, вмѣсто емлячната оценка, да се намѣри нѣкаква комбинация, да се намѣри начинъ, съ който да се обезпечи поне този минимумъ отъ този принципъ, за да не може да се оставятъ заради дългъ тѣзи дребни сжществувания свършено голи на улицата и свършено безъ земя, и да се остави кредитирането имъ да се организира чрезъ съдействието на държавата. И най-правилно би било това да стане съ единъ специаленъ законъ, за да може да се запази този принципъ и да се даде кредитъ. Нека правителството обсади какво може да даде най-много при настоящия законопроектъ. Но и азъ ще поддържамъ мнението на г. Петко

Стояновъ, че по-добре би било, ако този законопроектъ бжде оттегленъ, защото, и да се обсади въ комисията, смѣтамъ, че тя не би се съгласила — не е въпросъ за партийно становище — пунктотетъ 1 и 2 да бждатъ изхвърлени.

Ще останатъ положенията въ пунктотетъ 5 и 6. Но и тамъ има известна опасностъ, ако на земледѣлскитѣ банки се даде тази привилегия, да могатъ да посѣгатъ спрѣмо несправнитѣ си длъжници, като взематъ къшуркитѣ имъ или нивитѣ имъ. При специфичното бюрократическо схващане, бихъ казалъ, на нашитѣ банковни чиновници, да не би да останатъ отговорни по силата на правилницитѣ и разпореденията на банката, тѣ винаги се стремятъ да бждатъ ажуръ, начисто; рѣдко има банковни чиновници, които иматъ по-широкъ размахъ, които сж съ по-широкъ погледъ, които действуватъ по-смѣло и не сж обременителни за тѣхнитѣ длъжници, но въ повечето случаи, за да бжде банката имъ начисто, за да бждатъ книгитѣ имъ въ изправностъ, поставятъ въ най-тежко положение много отъ длъжнитѣ. Опасно е, следователно, да се даде тази привилегия на земледѣлскитѣ банки, защото вие ще имате едно такова положение: за да не посегнатъ на имота на лицето, което иска кредитъ, ще му отпуснатъ кредитъ независимо отъ неговото имотно състояние, а само възъ основа на неговия личенъ кредитъ, на довѣрието, което може да има личността, която иска да вземе кредитъ, като човѣкъ, доколко той е добросъвестенъ, доколко той е трудолюбивъ и доколко може той да изплати дълга си, независимо отъ имотното състояние.

Заклучавамъ: моето становище е, че по-добре би било, ако законопроектътъ се оттегли. Изхождайки отъ този мотивъ, отъ това съображение, че безспорно, за да се внесе този законопроектъ, г. министърътъ е билъ принуденъ да направи това вследствие чувствуването нуждата отъ кредитъ, то вмѣсто да диримъ изходъ отъ туй положение чрезъ разрешаване да се продава имотътъ на длъжника отъ 20 декара и къщата му, нека се организира по другъ начинъ даването на ефикасенъ кредитъ посредствомъ кооперации, Земледѣлска банка и пр., по специални наредби. Това, обаче, може да бжде въ свързка съ измѣнението на закона за Земледѣлската банка, а не така мимоходомъ, набързо да го минемъ. Ако това не стане, въ всѣки случай, п. 1 и п. 2 трѣбва да бждатъ изхвърлени и да остане да се фиксира вниманието на Народното събрание само по отношение на п. п. 5 и 6, по отношение на кооперативнитѣ сдружения и държавнитѣ кредитни учреждения. И тогава промѣна въ оценкитѣ може да стане — вмѣсто емлячна оценка, може да стане пазарната оценка.

Председателстващъ д-ръ В. Вазовъ: Има думата народниятъ представител г. Петъръ Миновъ.

П. Миновъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ползувамъ се отъ случая да забележа на г. министра и на дѣсницата въ Камарата, че въ миналото много често пакъ се обвиняваше миналото правителство, че пушало законопроекти свършено разхвърляно, по отдѣлни членове отъ известни закони, че нѣмало известна системностъ, че съ това много се усложнявало и самото законодателство, пѣкъ и самото прилагане на законитѣ. Азъ мисля, че тѣкмо сега мога да направя този намекъ на сега управляващитѣ, затуй, защото азъ виждамъ, че ни се внасятъ редъ законопроекти, не само този законопроектъ за допълнение закона за гражданското сждопроизводство, който разглеждаме сега, свършено разхвърлено, безъ никаква системностъ. Ако се налага, действително, да станатъ нѣкакви измѣнения въ закона за гражданското сждопроизводство, мене ми се струва, че по-добре и по-рационално би било това да стане, следъ като добре се обмислятъ въ кодификационната комисия всичкитѣ тѣзи измѣнения, и ако г. министърътъ тогава ни ги внесе отведнажъ, за да можемъ ние добре да се сезираме съ тѣхъ и наложилитѣ се измѣнения да ги приемемъ. Азъ не мога да разбера, защо се бърза съ измѣненіе само на единъ членъ отъ закона за гражданското сждопроизводство. Тукъ, естествено, азъ нѣма да хвърля никаква въ упрѣкъ на г. министра, но ми се струва, че трѣбва да има натискъ отиѣкъде, за да бърза той.

Р. Василевъ (д. ср.): Никакъвъ натискъ нѣма, но въ закона за ипотечния кредитъ, както и въ други закони, които приехме, нали имаха такива постановления, които засѣгатъ гражданското сждопроизводство?

П. Миновъ (з): Така мисля азъ. — Най-после, г. г. народни представители, туй често измѣнение на нашитѣ закони ми се вижда съвършено нецелесъобразно. Ние трѣбва, поне за известни години, да имаме известенъ законъ, да видимъ какъ се отразява той, какви послѣдствия има, за да можемъ да сѣдимъ за неговитѣ добри и лоши страни.

Г. г. народни представители! Менъ ми се струва, че когато имаме известно постановление отъ закона за гражданското сѣдопроизводство, чл. 979 буква а, вече установено, още въ 1902 г., нѣма защо въ 1924 г. да внасяме известенъ дисонансъ въ това отношение, нѣма защо да правимъ изключение. Вие нѣма защо да обезсмелявате и да правите съвършено бедни и оцѣзи хора, които могатъ да иматъ по една къщурка и по 10—20 декара земя. Това не е въ нашъ интересъ, въ интересъ на васъ отъ болшинството, защото хората у насъ наистина трѣбва да бѣдатъ привързани къмъ своята, макаръ и малко, земя и къмъ своята къщурка. Тоя принципъ трѣбва да бѣде общъ. Това не може да бѣде едно изключение. Не трѣбва да се допускатъ тия изключения, такива, кавито ние ги виждаме въ сега внесеня законопроектъ — чл. 979 буква б. Вие казвате, че искате да спасите тия малоимотни хора отъ най-лошитѣ лихвари, а азъ казвамъ, че именно вие ги тикате къмъ най-лошитѣ лихвари, затуй защото кредитоспособността на единъ човѣкъ не може да се опредѣля само отъ неговото имотно състояние и същевременно никакъ не се опредѣля отъ неговото малко състояние, на което чл. 979 буква а му гарантира неотчуждаемостъ, му гарантира известна привилегия. Не може да се продаде — казва законотъ — една къща, ако не струва повече въ селата отъ 30.000 л. и въ градоветѣ отъ 35.000 л.; едно лозе на голѣмина не по-малко отъ 5 декара; една или повече ниви на голѣмина всичко не повече отъ 20 декара.

Г. г. народни представители! Въ закона, създаденъ отъ 1902 г. е казано, че не може да се продадатъ на длъжника отъ недвижимитѣ имоти: една къща въ града оценена на 1.000 л., въ село — 500 л.; едно лозе на голѣмина не повече отъ 2 декара, или гюлише, или друга градина на голѣмина не повече отъ 1 декаръ и една или повече ниви на голѣмина не повече отъ 10 декара. Съ закона отъ 1922 г., 16 юлий, това е увеличено, но увеличена е само земята: 10-тѣ декара сж увеличени на 20, а стойността, споредъ мене, съвършено не е увеличена. Стойността на къща, която единъ собственикъ може да притежава въ града или селото, съвършено не е увеличена. Въ годината, въ която е прокаранъ законотъ, 1902 г., наистина единъ човѣкъ е могълъ да си построи една къща за 2.000 или 3.000 л.; вамъ е известно, обаче, че споредъ онова, което предвижда сега съществуващиятъ законъ отъ 1922 г., не можешъ да си построишъ къща и за 35.000 л., а трѣбва да дадешъ двойно и тройно повече. Така че стойността въ туй отношение не е измѣнена. Само че тази привилегия е опасно да се бара. Мене ми се струва, че не трѣбва да посѣгаме на нея и моля г. министрътъ да не посѣга на нея.

Г. г. народни представители! Тия, които поддържатъ законопроекта, казватъ, че щѣло по такъвъ начинъ да се даде кредитоспособностъ на лицата, които иматъ имоти. Но кредитоспособностъ не се създава само отъ имотното състояние на човѣка. Не е само имотното състояние, което може да му създаде кредитъ. Кредитъ се създава и стъ честността на човѣка и отъ неговитѣ лични качества. Той, ако има наистина лична инициатива, ако вдѣхва довѣрие на своитѣ кредитори, ще добие винаги кредитъ, та даже и да нѣмаше никакви имоти. Азъ съмъ виждалъ хора, които наистина безъ голѣми имоти иматъ достатъчно добъръ кредитъ. Ако е целъта да се помогне на ония, които сега си строятъ къщи, мене ми се струва, че вие никога нѣма да имъ дадете кредитъ за цялата стойностъ на къщата. Че човѣкъ, който има необходимата нужда да си построи една къщичка, трѣбва да има известна сума, за да я започне, а онова, което не му достига само, ще му се даде въ кредитъ, ако му се отпусне, или пъкъ ще му се отпусне съ специаленъ законъ, както сега се отпускатъ подобни суми. Та не е, казвамъ, само кредитоспособността на хората поводъ да отмѣните чл. 979 а. Въ мотивитѣ на законопроекта се казва, че законотъ нѣма за целъ да лиши длъжника отъ кредитъ. Щомъ вие създавате този законъ, целъта е затъ да не се даде възможностъ кредиторотъ да бѣде лишенъ отъ своето вземане. Но, г-да, оставете на страна тѣзи 10 или 20 декара споредъ сега съществуващия законъ. Нима тѣ сж мѣрило за

това, каква кредитоспособностъ може да има отдѣлното лице? Мене ми се струва, че всѣки единъ отъ васъ ще признае, че това не е мѣрило. Но истинската стойностъ на имота, казватъ, не е оная по основнитѣ данѣчни книги. Имено, защото не е мѣрило стойността по основнитѣ данѣчни книги, то оня, който има нужда отъ кредитъ — ще си го добие, защото кредитотъ се дава именно по сегашната стойностъ на имотитѣ и следователно нѣма никаква опасностъ, че оня, който има нужда отъ кредитъ, нѣма да може да го добие. Г. Цвѣтанъ Дяковъ чухъ тукъ, че спомена, какво трѣбвало да се даде възможностъ държавата да бѣде удовлетворена относително вредитѣ и загубитѣ, отъ престѣпления и полупрестѣпления; че трѣбва да се даде възможностъ на подведенитѣ подъ отговорностъ да си представятъ гаранция за неотклонение отъ сѣдѣ своитѣ имоти. Това не може да бѣде мотивъ за измѣне на единъ подобенъ законъ, защото оня, който е извършилъ престѣпление и на когото искатъ нѣкаква гаранция, той може да намѣри отъ близки, а не непременно да гарантира съ тѣзи 10—20 декара, които той има. Вамъ ни е известно, че сега се практикуватъ нови оценки на недвижимия имотъ и по тѣхъ се опредѣля стойността на гарантиращия имотъ. Така че и това, да бѣде пуснатъ на свобода нѣкой, който билъ задържанъ подъ предварителенъ арестъ, като гарантира съ собствения си имотъ, който не е надъ 20 декара земя, не е мотивъ за измѣнение на закона. Ако обвиняемиятъ има само нѣколко декара, оценени по днешната пазарна стойностъ, намалена, споредъ едно окръжно, съ една трета, може да си гарантира самичкътъ. Това е известно на всѣчки.

Та по мотивитѣ, които ви изброихъ, г. г. народни представители, азъ мисля, че ние не трѣбва да посѣгаме на тази неприкосновеностъ, която дава чл. 979-а и не трѣбва да минаваме къмъ едно подобно положение, което се създава съ днешния законопроектъ. Ако прегледате мотивитѣ на закона отъ 1902 г., ще видите, че понеже се дава привилегия на длъжниците да не може да се посѣга на тѣхнитѣ движими имоти, опредѣлени въ чл. 859 отъ гражданското сѣдопроизводство, на това основание имъ се дава и изрична привилегия и за недвижимитѣ имоти. А пъкъ отъ друга страна не малко важно е да не се посѣга на единкиця поделонъ, който известно лице може да има, за да не се даде въ рѣцетъ на неговия кредиторъ.

Азъ апелирамъ къмъ г. министра да си оттегли законопроекта, тѣй като съвършено не е навремененъ и нѣма никакво основание да се предлага сега.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д. ст): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ не бихъ взелъ думата по този законопроектъ, ако навремето, преди 22 години, въ 1902 г., когато се създаде чл. 979-а, не участвахъ въ дебатитѣ. Този чл. 979-а се дебатира тогава по начинъ, който прави действително честъ на тогавашната Камара, съставена повече отъ нови и млади политически хора. Азъ нѣма да произнасямъ речъ, ами ще прочета нѣщо отъ шпорокитѣ и сериозни дебати, които станаха въ него време, въ които взе участие и тогавашниятъ министъръ на правосѣдието Радевъ, сега покойникъ. Това е нужно толкова повече, че днесъ азъ виждамъ какъ се лутаме на самъ нататъкъ, за да намѣримъ истинската мисль на тогавашния законодателъ, мисль, която се нищо не е измѣнена въ 1922 г., въ време на дружбашкото управление, когато въ чл. 979-а сж измѣнени само размѣритѣ на неотчуждаеми имоти: отъ 1.000 л. стойностъ на къща стана на 35.000 л. и отъ 10 декара земя — на 20 декара. Интересно е тогава да се знае дали днешниятъ законодателъ ще запази мисльта на стария законодателъ, който създаде законотъ за челяднитѣ имоти или по него време нареченъ въ дебатитѣ тукъ homestead, или ще сметне, че юриспруденцията, която се създаде, както и тълкуването на нѣкои господа днесъ, ще трѣбва да измѣнятъ юридическия, правния характеръ на тоя законъ.

Ще ми позволите сега по всѣкитѣ въпроси, които се повдигатъ днесъ, даже и по нѣкои неподвигнати, да ви прочета какво се е казало тогава. Ще извините, че може би ще прочета и това, което азъ съмъ казалъ. Все таки то нѣма да е плагиатъ, защото съмъ го говорилъ преди 22 години. Вие ще видите какъ тогавашниятъ министъръ на правосѣдието Радевъ е отговарялъ по всѣки въпроси и какви тълкувания е давалъ, съ които тълкувания юриспруденцията трѣбваше да се съобразява, защото тѣ сж

тъжвания на министера на правосъдието, който е представявал тогава мнението на самото правителство.

С. Василев (д. сг): Г. Мушановъ! Вие тогава опозиция ли бѣхте?

Н. Мушановъ (д. сг): Бѣхъ опозиция на г. Даневъ.

С. Василев (д. сг): Днесъ сте на властъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Тогава положението бѣше по-лошо отъ днесъ.

С. Василев (д. сг): Малко карашкъ е сега! (Смѣхъ)

Н. Мушановъ (д. сг): (Чете) „Колкото обширенъ да е въпросътъ, който третираме, азъ ще се помъча, колкото е възможно, да го събратя, за да мога да изкажа мисълта, която отъ нѣколко месеца подъ редъ искахъ да усвоя, предъ видъ на туй, че знаехъ, че законоположения за челядни имоти ще разискваме и гласуваме въ Народното събрание. Ще си позволя да се отклоня малко отъ нашия законъ, за да отида да подира родното мѣсто на тази институция, мѣстото, дето за пръвъ пѣтъ се е родила, за да можемъ да схванемъ кои условия, икономически и политически, сѣ диктували това раждане. И когато премина отъ родното ѝ мѣсто и дойда въ Европа, да видимъ, какъ и въ каква форма се е проявила тамъ, какъ ние я схванахме и какви нужди мотивиратъ приемането ѝ у насъ. Но, преди всичко, нека направя първата важна бележка.

„Той законъ не е законъ за челяднитъ имоти, както ние погрѣшно го наричаме. И г. министърътъ бѣше правъ, когато вчера казваше, че съ туй законоположение не иска да узакони закона за челяднитъ имоти. Той бѣше много правъ. Азъ го запитахъ, за да узная мисълта му, като инициаторъ на тоя законъ, за да можемъ да опредѣлимъ възраженията си“. Тогава, преди 22 години, тѣй се правѣха законитъ. Питахме министра и, ако се окажеше, че имаме противни гледища, излизахме на трибуната и доста почтено, съ уважение, се изслушвахме. „И когато той казва, че мотивитъ за създаването на тоя законъ не сѣ нѣкои икономически причини, които се диктуватъ отъ съвременнитъ условия на нашия икономически битъ, че нѣмалъ претенциозността да може да поправи икономическото положение на нашата страна, а ималъ за целъ да създаде единъ законъ хуманитаренъ, човѣколюбивъ — той е правъ, защото, ако приемемъ туй законоположение, то ще бѣде само да дадемъ милостия на просека-селянинъ, на оня селянинъ, който мисли, че е достатъчно богатъ, като има 10 декара земя за себе си; милостия къмъ оная държава, която е дошла до цвѣтуще положение, да може да протегира хора, материалното състояние на които е да иматъ 10 декара земя и една къща!... За мене идеалътъ на една благоустроена държава не е такъвъ. Една държава, която ще се държи на такива земледѣлци, които иматъ 10 декара земя и една къща, е една държава почти полуумрѣла, и оня хора, които сѣ въ туй положение, не сѣ по-много живи отъ тая държава. Но тѣй като имаме въпросъ за чувство и искаме да го решимъ справедливо, ще приемемъ главния мотивъ на г. министра на правосъдието, че трѣба да бѣдемъ човѣколюбиви въ законодателство си и ще отида да проследя какви юридически послѣствия може да има тоя законъ, ако ние го гласуваме. Но по-рано нека проследимъ историята на тоя законъ.

„Родното мѣсто на закона homestead, приведенъ на български „челядни имоти“, е Америка. (Д. Цанковъ: Не е Америка, а Турция! Не знаешъ още, че тамъ отъ толкова години съществува) Н. Мушановъ: Не е вѣрно, дадо Цанковъ. (Д. Цанковъ: Азъ го зная отъ 60-та година още) Н. Мушановъ: На туй прекъсване, уважаемий г. Цанковъ, азъ ще Ви дамъ следното възражение. Тоя законъ сяко е ималъ за целъ само човѣколюбие. Той не е искалъ единъ сиромашъ да умре, безъ подслонъ, на пѣти, затова му е запазвалъ 2.000 гроша, за да си купи къща. Това е споредъ турския законъ. (Д. Цанковъ: Не е отъ това, ами мушиери да не ставатъ, а всѣки да си има земя, да бѣде привързанъ къмъ земята, да не робува на мушиеритъ. И турцитъ сѣ били по-умни отъ европейцитъ и отъ всички. Какво ми казвашъ въ Америка; азъ го зная отъ 60-та година) Н. Мушановъ: Вѣрвамъ, че мислитъ на г. Цанкова сѣ убедителни. Дѣдо Цанковъ ми прокъсна мисълта да я продължа, г. г. народни представители.

„Въ Америка има два рода homestead. Единиятъ е нареченъ homestead публиченъ, който има за целъ да привлече емигрантитъ отъ Европа, да имъ даде едно опредѣлено количество земя и да имъ гарантира неотчуждаемостта на тая земя за известно време. Въ пѣсенята на чичо Самъ има единъ стихъ, който казва: „Народи отъ всички страни, елате тукъ, чичо Самъ е доста богатъ, за да може да даде на всѣки по единъ чифликъ, гарантиранъ отъ отчуждаемостъ“. Политически причини диктуваха да се създаде този homestead, защото американската държава имаше за целъ да привлече хора, които да ѝ работятъ земята. Такъвъ законъ въ миниатюръ има и въ България, създаденъ за банатскитъ проселници, дето българската държава, като имъ дава известно количество земя, гарантира имъ за 10 години неотчуждаемостъ. И, ако се не лъжа, г. министърътъ на търговията и земледѣлството ще внесе скоро едно законоположение. (Министъръ М. Сарафовъ: То се внесе и гласува днесъ на първо четене; предложението е за продължение срока на 20 години) Не бѣхъ тукъ, та не зная, но това е едно законоположение въ миниатюръ, което прилича на публичния homestead въ Америка. Другиятъ homestead или нареченитъ челядни имоти у насъ сѣ се родили при съвършено други икономически условия и нѣмалъ нищо общо съ оня политически homestead, за което говоря.

„Не ще бѣде безинтересно да проследя условията, които сѣ били предизвикали раждането на тоя законъ. Отъ 1837—1839 г., въ времето на междоусобицитъ въ Америка, върлувала финансова криза, която се свършила съ голѣмъ финансовъ крахъ. Той е станалъ при следнитъ условия. За да можели да се оползотворятъ грамаднитъ земни пространства, трѣбвали сѣ трудъ и капиталъ; трудътъ не е липсвалъ, тѣй като емиграцията постоянно се увеличавала, обаче капиталътъ не е билъ достатъченъ. За да се създаде тоя капиталъ, преселеницътъ англичанинъ прибѣгналъ до създаването на кредитното учреждение, наречено банка, което той познаваше отъ отечеството си. Никога, може-би, историята на банкитъ нѣма да покаже епоха по-назидателна отъ оная въ Америка презъ 1834 г. Въ тая година само е имало 105 искания до правителството за откриване на нови банки. Всѣка една банка е имала право да издава банкноти, фидуциаренъ, изкуственъ капиталъ, за да се попълни празнотата отъ ефективнитъ капиталъ. Тѣй като исканията сѣ били голѣми, то и изпускането на банкнотитъ е било голѣмо; пуслили сѣ банкноти 10—15 пѣти повече отъ ефективния капиталъ. Отъ друга страна, спекуляцията е била голѣма; желанието за обогатяване е било много голѣмо, всѣки се е надпреварвалъ да купува земя и стойността на земята се е повишила до неимовѣрностъ много. Когато следъ нѣколко години всичкитъ банки бѣха изпуснали много повече банкноти, отколкото тѣ имаха капиталъ, спекуляцията бѣше въ апогея си, не захленъ да дойде фалитътъ на една голѣма банка въ Нью-Йоркъ на 10 май 1837 г., който бѣше началото на общия крахъ. Въ разстояние на 3 години сѣ фалирали 959 банки съ около 440.000.000 долари — за нѣко време. Вследствие на този общъ крахъ, последвало изведнажъ спадаването стойността на земитъ и оттогава всѣки единъ е искалъ да напусне тази страна, въ която не може да намѣри препитание; въ която стойността на земята паднала много долу и много хора отъ състоятели станали бедни, пасивътъ превншавалъ много активъ имъ. За да живѣятъ, тѣ трѣбвало да дирятъ други, по-доходни мѣста. А една отъ характернитъ черти на американцитъ е, че като видятъ, че въ известно мѣсто не имъ върви, че нѣма доходностъ, напушатъ бащинитъ си огнища — не правятъ, както българитъ — и отиватъ на 4—5 хиляди километра далечъ, за да дирятъ прехраната си. Такива емигранти сѣ избѣгали около 200 хиляди души презъ годинитъ на кризата. Първиятъ законъ, гласуванъ въ Североамериканскитъ щати, нареченъ „законъ за челяднитъ имоти“, е билъ въ областта Тексасъ въ 1839 г. Главната причина, за да се гласува въ Тексасъ въ 1839 г., е била следующата: тексаското управление дало на новитъ пришълци земя, за да я обработватъ; тѣ, като се опасявали отъ старитъ кредитори да дойдатъ и да имъ продадатъ имотитъ за стари дългове, повлячили сѣ да се гласува, първо, законоположение, което гарантира неотчуждаемостта на 40 акра земя, която е равна на 150 декара земя. Първиятъ, следователно, законъ за неотчуждаемостта на недвижимитъ имоти е гласуванъ въ Тексасъ презъ 1839 г. и е израсълъ при особенитъ условия, за които ви говорихъ, и при особения животъ на американцитъ, който не прилича на нашия.

„Г. г. народни представители! Набързо искахъ да нахвърля туй развитие на този законъ, защото важно е за

наст, които много говоримъ за законъ за челяднитѣ имоти, да знаемъ историята му въ чужбина; да проследимъ появяването му въ Европа и най-после въ България. Въ Европа движението е много по-скорошно. Следъ кантона Тексасъ, въ много скоро време всички други американски кантони сж усвоили тази идея. Въ Европа отъ десетки години върлува икономическа криза, съществува едно общо западане на земеделското население, което е обърнало вниманието на чужденцитѣ много по-рано, отколкото на насъ. Ще бжде излишно да ви чета подробна статистика, но ако човѣкъ проследи движението на земеделското население въ Франция въ продължение на нѣколко години, също и въ Австрия въ продължение на нѣколко десетки години, ще види, че земеделското население не само въ България, но и въ чуждитѣ държави, се намира въ изключителни условия, които не му благоприятствуватъ да се развива, а постоянно намалява. Естествено е, при такова положение всички мислящи хора за общото добро да се замислятъ какви сж ония мѣрки, които трѣбва да вземе всѣко правителство въ държавата си, за да поправи положението на разстройващото се земеделско население. Много отъ тѣхъ, като сж знаели, че въ Америка съществува законъ за неотчуждаемостта на недвижими имоти, мислили сж, че тоя законъ е главната причина за благосъстоянието на земеделското население, още повече, че статистикитѣ за нѣколко години въ Америка доказватъ, че тамъ земеделското население и дребната собственост постоянно се увеличаватъ, и не само че не се концентрира, ами малко-помалко се раздробява — нѣщо, което е противно на социалистическитѣ възгледи за капитализацията. Ето единъ примѣръ. Въ 1870 г. е имало 188.924.099 акра земя съ притежатели 2.659.985, а въ 1880 г. — следъ 10 години — е имало 284.771.042 акра земя, притежавана отъ 4.008.907 притежатели. Значи увеличена е почти двойно земята, собствеността, увеличени сж двойно и притежателитѣ на земята. Срѣдното притежание въ 1870 г. е било 153 акра, а въ 1880 г. — 134 акра. При такова блестяще положение, както е била частната собственост въ Америка, нѣкои учени въ свѣта сж мислили, че трѣбва да има нѣкоя институтация, която да благоприятствува такъвъ единъ тласкъ напредъ въ развитието на земеделчието. Тая институтация сж мислили, че е homestead-a. Ето защо, започва се силно движение въ Европа въ полза на homestead-a, представляванъ отъ Англия отъ Devas, въ Франция отъ Joliot, въ Германия отъ Roudolf Mayet и въ Русия отъ Победоносцева. (Г. Кирковъ: Той е гонилъ друга целъ!) Каква целъ е гонилъ той, ще говоримъ после. Може да е много консерваторъ, но той го е представлявалъ. Загочнало се е силно движение въ полза на homestead-a. Но колкото законопроекта има въ чуждитѣ парламенти за уреждане материята за челяднитѣ имоти, нѣма нито единъ подобенъ на законитѣ, които съществуватъ въ Америка. Въ Франция отъ 14 години има два законопроекта: единиятъ отъ L'able Lemire, а другиятъ отъ Lévoillé. И двата се изучаватъ отъ 15 години, има пѣла пропаганда въ населението, обаче досега не е внесенъ въ камарата: толкова е серпозенъ този въпросъ и толкова го обмислятъ. И въ другитѣ държави такъвъ homestead, такъвъ законъ за челяднитѣ имоти нѣма, или има въ съвършено друга форма. Има въ Сърбия като тоя, който г. министърътъ предлага, има въ Ромъния отъ времето на Куза приличенъ законъ, който даде имоти на земеделцитѣ. (К. Мирски: И въ Турция) Има и въ Турция по старото положение, което не е челяденъ имотъ, но е отъ ония имоти, за които говори г. Панковъ. (Д. Панковъ: Какво е туй челяденъ-меляденъ? Работата е да не му се продава къщата и други имоти, а не челяденъ-меляденъ!) Азъ ще Ви кажа по-подробно. — Въ тия държави съществува. Ние, българитѣ, който по темпераментъ сме най-буйнитѣ и които по знания мислимъ винаги да можемъ да конкурираме на чужденцитѣ, не останахме чужди на това движение. Отъ много години насамъ всички по-напреднали партии сложиха въ програмитѣ си законъ за челяднитѣ имоти. (Д. Палковъ: Ама нѣмаме сега туй!) Н. Мушановъ: Недейте ме пресича, г. Панковъ. Ти си старъ, потърни малко. (Д. Палковъ: Защо разправяте за Америка и Франция? Не знаете какво е ставало тукъ преди 30 години. Научете се и ще видите, че преди 30 години туй го е имало въ България, дето го искаме сега.)

Следъ това се започватъ дебати относително два въпроса, които сж интересни: отъ публиченъ характеръ ли е законътъ, който тогава гласувахме, или е отъ частенъ характеръ, и реално ли право има, собственикътъ върху недвижимитѣ имоти има само едно лично право. Тукъ нека

забележа — защото тия нѣща сж интересни — че крайната лѣвица въ него време не бѣше за закона. Имаме мнението на Георги Кировъ, който също бѣше противъ него. Главниятъ мотивъ за този законъ не бѣше, че чрезъ него ще се повлигне икономическото състояние на страната, че съ притежаването на тия десетъ декара земя ще се създаде единъ състоятеленъ селянинъ и че държавата трѣбва да се гордѣе, че е подобрила положението на земеделското население, че му е дала възможностъ да процъфисира, като остави земеделцитѣ съ по десетъ декара. Общото мнение тогава бѣше, че никой не преследва такава целъ, и никой въ него време не поддържаше това; тсва вие ще видите и отъ мислитѣ на покойния Радевъ, тогава министъръ на правосъдието, който по него време държа една много обстойна и много хубава речъ въ отговоръ на въпроситѣ, които се засегнаха. Той поддържаше, че този законъ не е отъ публично-правенъ характеръ, а отъ частно-правенъ харктеръ, че винаги притежателътъ, който има имоти, може да ги отчужди по своя воля. Азъ ви казвамъ какво е било мнението на законодателя, на тогавашния министъръ на правосъдието и ако не бихъ ви отекчилъ, бихъ ви прочелъ пѣлата му речъ. Но понеже това би ни отнело много време, азъ ще ви прочета само ония части отъ неговата речъ, за които съмъ взелъ белетки, защото иначе бихъ ви отекчилъ много. (Чете)

„Ипотекарниятъ кредиторъ винаги може да отчужди имота, който е ипотекиранъ, макаръ и 10-тѣхъ декара“. Азъ въ него време съмъ повдигналъ въпроса: когато вие го наричате челяденъ имотъ, той въ полза на личността ли е, или въ полза на семейството, на челядята, защото истинската целъ на този законъ homestead въ Америка е главно да гарантира положението на жената, на семейството; и затова никога собственикътъ не може да го отчужди, ако нѣма подписа на жена си. Затова и той се нарича челяденъ имотъ.

Д-ръ Н. Санаровъ (к): Освенъ това и да закрѣпостятъ селянитѣ къмъ фермата.

Н. Мушановъ (д. ст): Да, но азъ казвамъ за отчуждаването. Азъ съмъ повдигналъ тукъ такъвъ въпросъ: ако действително имотътъ е челяденъ, има ли привилегията, която законътъ дава, ако собственикътъ е ергенъ, не е семеенъ? Покойниятъ министъръ Радевъ поддържаше противното и въ своята речъ казваше: „И ергенъ да е, той се гарантира, защото напиятъ законъ нѣма характера на американския homestead, макаръ той да е нареченъ законъ за челяднитѣ имоти“. При запитването: ако умре жената на собственика, като се ожени отново, може ли да му се гарантиратъ 10 декара неотчуждаеми, защото е челяденъ имотъ? Покойниятъ министъръ Радевъ отговори, че може. Азъ слушахъ г. Венелинъ Ганевъ и затуй ми хрумна да се справа съ дебатитѣ, както и съ гледищата и разбиранията на законодателя тогава. Разбира се, азъ не смѣтамъ, че тѣ сж задължителни за насъ, но ако сметнемъ, че действително тѣ сж по-правни, да можемъ днесъ да бждемъ наясно.

В. Ганевъ (д. ст): Въпросътъ не е дали има право собственикътъ да отчуждава тия имоти, а въпросътъ е дали съ предварително съглашение съ кредитора може да се ограничи приложението на чл. 979-а.

Н. Мушановъ (д. ст): Той е вториятъ въпросъ. — Ако му дадете характеръ на законъ отъ публиченъ характеръ, тогава никога притежателътъ не може да го отчужди, даже ако е и въ полза на семейството, защото тази привилегия е дадена на семейството, преследва се една по-широка целъ, една обществена целъ, иска се да се гарантира семейството. А щомъ като има публиченъ характеръ, не може да го отчужди и оня, който притежава имота.

Вториятъ въпросъ е за положението на кредитора спрямо този, който има имотъ и на който е дадена тази привилегия. Никога законодателятъ въ 1902 г. не е мислилъ, че ипотекарниятъ кредиторъ не може да продаде такъвъ имотъ и ще трѣбва да се лиши отъ привилегията си върху имота. Тогава ще трѣбва да се има предъ видъ и съображението: какъвъ кредитъ ще се създаде за селянина, който въ сегашно време има нужда отъ такъвъ? Тсва сж въпросъ, по които ще трѣбва да се дебатира, ако измѣнимъ тенденцията и мисълта на стария законъ. Обаче, въ 1922 г., въ времето на земеделцитѣ, стана едно измѣнение. Като слушахъ тукъ разискванията, азъ смѣтахъ, че действително въ 1922 г. е измѣненъ характерътъ, правенъ и икономически, на това законоположение, като че ли homestead въ нѣщо се е измѣнилъ. Направихъ справка

и сега азъ знамъ, че въ 1922 г. не се направи никакво изменение относително юридическия характеръ, юридически последици на туй законоположение; изменъ се само размърът на стойността на къщата — отъ 1.000 л. на 35.000 л., отъ 500 л. на 30.000 л. и отъ 10 декара земя на 20 декара. При днешната стойност на парата, чини ми се, че съ нищо не е изменено старото положение отъ 1902 г., когато 1.000 л. действително струваха 35.000 л. днешни. За нѣкакво изменение мисълта на законодателя, който е създалъ тоя законъ, за нѣкакви нови юридически особености не е чута нито дума въ 1922 г. И затуй, когато днесъ чухъ уважаемия г. Венелинъ Ганевъ да поддържа, че разпоредението на чл. 979-а е отъ публиченъ характеръ и, следователно, ако приемемъ предлагания законопроектъ, ще има нѣкакви юридически последици, азъ намирамъ, че ние сме въ противоречие съ мисълта на законодателя, който е създалъ този законъ. Въ туй отношение азъ смѣтамъ, че г. министърътъ на правосъдието, когато вземе думата, непременно ще си каже мнението, което ще има значение особено за съдилищата, които ще има да тълкуватъ този законъ, за да видимъ въ кой пътъ ние ще трѣбва да влѣземъ отново.

Н. Пастуховъ (с. д.): По-рано ние трѣбва да си кажемъ думата, а после съдилищата. Първоначално съдилищата смѣтаха този законъ отъ публиченъ характеръ, но после почнаха да тълкуватъ, че е отъ частенъ характеръ. Трѣбва да се предполага, че идеята на законодателя е била, че законътъ е отъ публиченъ характеръ.

Н. Мушановъ (д. сг.): Азъ си спомнямъ тълкуванието на Върховния касационенъ съдъ . . .

Р. Василевъ (д. сг.): Отъ съдилищата се счита, че този законъ е отъ публиченъ характеръ и че длъжникътъ не може да се откаже предварително въ полза на кредитора си. Има изключение само за Българската земеделска банка.

Н. Мушановъ (д. сг.): Азъ си спомнямъ, че дълго време въ юриспруденцията вървѣше, че той е отъ частно-правенъ характеръ, а въ 1910 г. се изменъ, като му се даде публиченъ характеръ.

П. Миновъ (з): Погрѣшна е годината. Отъ 1912 г. е.

Н. Пастуховъ (с. д.): Не е важна годината; важно е изменението, че длъжникътъ не може да се отказва отъ тази привилегия въ ничия полза.

Н. Мушановъ (д. сг.): Това е пакъ въ полза на личността, не на семейството.

Министъръ Р. Маджаровъ: Да.

Н. Мушановъ (д. сг.): Законътъ има личенъ характеръ, а не челяденъ, макаръ да се нарича законъ за челяднитѣ имоти. Сега се явява въпросътъ, относително положението на кредиторитѣ спрямо тия имоти. Навремето, въ 1902 г., когато се гласеше законътъ, станаха дълги дебати, дали има приложение за въ бъдеще или за назадъ. Защото спомняте си, г. г. народни представители, каква криза имаше тогава въ стопанството въ страната и каква долна стойностъ имаха имотитѣ. Азъ си спомнямъ отъ него време, като адвокатъ, че не бѣше рѣдкостъ да се продава по 1—1½—2 л. декаръ земя. И тогава имаше действително тази тенденция, която законодателятъ е ималъ въ Америка, да може въ случай на криза да си запази длъжникътъ-земледѣлецъ малъкъ имотъ отъ 10 декара. Сега отъ нѣкои се иска, особено отъ представителитѣ на Земеделския съюзъ, да се създаде тенденцията, че 20-тѣ декара, които по закона сж неотчуждаеми, да не може да ги отчужди нито притежателътъ имъ, нито никой другъ. Ако тия 20 декара се ипотекиратъ, да не може и ипотекарниятъ кредиторъ да ги отчужди. Това е единъ абсурдъ.

П. Стояновъ (д. сг.): Само кредиторътъ да не може.

Н. Мушановъ (д. сг.): Ипотекарниятъ кредиторъ е тъкмо затуй кредиторъ, защото взема реална гаранция. Може ли, когато се дава реалното право върху този имотъ на кредитора, да му се откаже правото да го отчужди? Защо притежателътъ да нѣма право да го отчуждава? Тогава ще трѣбва да решиме, г-да, че земеделецъ, който има само 20 декара, да може никога да получи кредитъ. И

ако целта на закона е земеделецътъ да не може да получава кредитъ, тогава добре, но мисля, че това не е прогресъ и не въ пътя на напредъка ще вървимъ, като лишимъ земеделцеца отъ кредитъ. Напротивъ, азъ мисля, че ние можемъ да възприемемъ друго разбиране: когато земеделецътъ има 20 декара неотчуждаеми и когато ще трѣбва да засели стопанството си, да посрещне известни свои нужди, да изплати единъ дългъ, да може да получи чрезъ ипотека кредитъ отъ Земеделската банка при много по-износни условия, отколкото възъ може да намѣри. Мене ми се чини, че отъ желание да помогнемъ на земеделцеца и да му дадемъ единъ тласъкъ да върви напредъ, не трѣбва да го ограничаваме и да му казваме: ти може да си добъръ хитрецъ, хемъ ще ти дадатъ кредитъ, хемъ нѣма да го платишъ. Мене ми се чини, че този абсурдъ не може да се поддържа тукъ, въ Народното събрание.

П. Стояновъ (д. сг.): Кредиторътъ знае отъ самото начало съ какво може да разполага длъжникътъ и ще му дава толкова кредитъ, съ колкото може да отговаря длъжникътъ.

Н. Мушановъ (д. сг.): Не вървамъ да се намѣри такъвъ глупакъ частенъ кредиторъ. Но ако по този начинъ искате да изправите каситѣ на Земеделската банка, можете да направите това. Когато дойде нашата партия на властъ, Земеделската банка ще дава кредитъ на земеделцитѣ наши партизани и утре не ще може да събере отъ тѣхъ вземанията си. Може ли така?

П. Стояновъ (д. сг.): Реални оценки ще се правятъ. Всѣки, който има пари, да си прави смѣтката.

Н. Мушановъ (д. сг.): Ако кредиторътъ не може да получи вземанията си, даже отъ ипотекирания имотъ, азъ ви казахъ, че нѣма такъвъ глупецъ частенъ кредиторъ, който да си хвърли паритѣ. Но какво ще стане съ държавнитѣ кредитни учреждения, Земеделската банка и другитѣ, които подъ влияние на едни или други — това ни показва вчерашното минало — могатъ да раздаватъ кредитъ, ако остане този законъ въ сила, че имотитѣ на длъжницитѣ не може да се продаватъ даже ако сж ипотекирани? Азъ не зная защо по тия въпроси, тъй ясни, не можемъ да се споразумѣемъ.

П. Миновъ (з): Защото този законъ не съществува отъ вчера, а отъ 20 години.

Н. Мушановъ (д. сг.): Отъ 1910 г. е. Вие повече сте правили адвокатлъкъ, защото ние отъ десетина години го забравихме, и може да знаете това. Но азъ никога не предполагамъ, че нашата юриспруденция приема, че не може ипотекарниятъ кредиторъ да се удовлетвори отъ този имотъ, който му е даденъ подъ ипотека.

В. Ганевъ (д. сг.): Ипотекарниятъ кредиторъ се удовлетворява отъ общата стойностъ на имота, който е ипотекиралъ, но е длъженъ да отидѣли съответната сума на длъжника.

Н. Мушановъ (д. сг.): Тѣй положени въпроситѣ, мене ми се чини, че действително сж положени сериозно, защото последицитѣ ще сж голѣми. Азъ съмъ отъ тѣзи, които си оставатъ при убеждението, че ние присаждаме една институция отъ чужбина, създадена при свършено други условия, да дири цѣръ на свършено други болки. Смѣта ли се, че у насъ ще можемъ да задържимъ съ 26 декара стопанството на българския селянинъ? За мене има единъ по-голямъ въпросъ и когато дойде законопроектътъ за трудовата поземелна собственостъ, тамъ ще си кажа думата. Този въпросъ, върху който г. министърътъ на правосъдието трѣбва да си направи трудъ да се замисли сериозно, е въпросътъ за наследството въ свързка съ раздробеността на нашата селска поземелна собственостъ. Той е много по-важенъ въпросъ, отколкото този — че ние ще задържимъ или поправимъ положението на българския селянинъ съ туй, че 20 декара ще ги направимъ неотчуждаеми при туй многобройно семейство, което той има сега. Да признаемъ за неотчуждаеми срещу дългове 20 декара, това значи да признаемъ за неотчуждаемъ единъ голѣмъ имотъ, защото 20 декара днесъ струватъ 100.000 л.; има даже мѣста, като въ Търновско, дето 20 декара струватъ 180.000 л.

Р. Василевъ (д. сг.): Въ Дунишко струватъ 1.000.000 л.

Н. Мушановъ (д. сг): Това е грамаден въпрос предъ оми въпросъ, който се дебатира, за увеличжение чиновническите заплати съ 50 л. месечно. Този въпросъ е сериозенъ и по него не трѣбва да се прави никаква демагогия; този въпросъ е отъ държавенъ и стопански характеръ за страната. Днесъ единъ милионъ лева да сж неотчуждаеми на единъ земеделецъ, който има 20 декара земя! Когато се създаваше законътъ, искаше се да се гарантира на чозикъ или на семейство за 500 л. и за 1.000 л. къща, а днесъ вие правите 1 милионъ лева. Трѣбва да обмислимъ този въпросъ, защото действително той е сериозенъ въпросъ.

Г. Косовски (з): Вие говорите за имотитъ въ Душница, но не вземате за примѣръ имотитъ въ балканскитъ мѣста.

Н. Мушановъ (д. сг): Азъ ще взема балканскитъ мѣста — азъ съмъ отъ балканско мѣсто — за да ви кажа, че въ Балкана земята е още по-скъпа. Понеже съмъ отъ Балкана, зная какъ сме се въдили тамъ па по една лека мѣсто, и то бѣше едно голѣмо мѣсто. Въ балканскитъ мѣста, знаете, народътъ много се въди и емигрира. Най-голѣма жилавостъ е показалъ балканското население у насъ. Населението покрай Дунава, въ Шуменско, Провадийско е слѣзло отъ Балкана.

Д-ръ Н. Сахаровъ (к): Все дрѣновчани.

Н. Мушановъ (д. сг): Не само дрѣновчани, но и трѣвенчани и еленчани. Балканското население направи, ако искате да знаете, източна България да стане българска земя. И следъ като се навѣдимъ на една лека мѣсто и видимъ, че то е малко, всѣки си взема торбичката и отива къмъ Дунава. Всички хора отъ Балкана станаха състоятелни, богати, всички станаха кметове и кръчмари — въ тия мѣста всички кръчмари до единъ сж балканджии. Та въ балканскитъ мѣста земята не е поевтина, отколкото другаде. Следователно, мотивътъ на законодателя е да се направи туй нѣщо отъ челолюбие, отъ хуманностъ къмъ хората, които могатъ да загубятъ всичко, особено къмъ семействата, които искатъ да иматъ свой подслонъ. Да му давате характеръ и да го раздухвате, че чрезъ този законъ се иска да се повдигне икономическото положението на страната, да се тласне къмъ единъ бѣдацъ прогресъ, то е една негативна реформа, а не е една позитивна реформа, която новдига прогреса и развитието на земеделѣнието. Туй е моето разбиране.

Взехъ думата само за да кажа, че е добре този законопроектъ да отиде въ комисията и тамъ да се обмисли и съ огледъ на целта, която се гони, да се нареди така, както се разбира отъ болшинството на Народното събрание. Ако ли се разбира, че съ чл. 979-а се прави единъ новъ тласкъ напредъ въ развитието на нашето земеделско стопанство, ще обмислимъ мѣрките, за да гарантираме на земеделѣнитъ единъ имотъ неотчуждаемъ за 1.000.000 л. Ако днесъ българскиятъ земеделецъ, при единъ неотчуждаемъ имотъ отъ 1.000.000 л., има пужда отъ кредитъ, мене ми се струва, че трѣбва да направимъ противното — да създадемъ всички условия на земеделѣлеца да се слобие съ кредитъ даже съ гаранцията на имота, който има, защото чрезъ труда си той ще може да придобне повече блага и да постигне по-голѣмо съвършенство. Споредъ това, кое мнение ще надделѣе, или ще приемемъ за челяднии имотъ единъ по-голѣмъ размѣръ, или ще го ограничимъ и ще приемемъ, че не е отъ публиченъ характеръ и че, следователно, може да се отчуждава за креанситъ, за които той е билъ заложенъ.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Андрей Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Взехъ думата да донѣля речта на г. Мушанова по следнитъ точки.

Първо, защо ние се занимаваме днесъ съ такъвъ законопроектъ, който отчасти измѣнява онова, което е било създадено преди 22 години? Преди 22 години, презъ 1902 г., ние бѣхме подъ общественния викъ, че земеделското население е много задължитѣлно, че имотитъ му се продавали по 1 л. декара — и то е фактъ — за дългове и т. н., и трѣбоваше нѣщо да стане, за да му се гарантира частъ отъ имота. Презъ 1924 г. ние сме подъ другъ викъ: липса на кредитъ — нѣма средства. Сжщото това земеделско население иска средства. Мнозина говорятъ, че

тѣ трѣбва да се намѣрятъ. Разбира се, този законъ, който чрезъ стѣснение за непредвидливитъ иска да имъ направи добро, подлежи на измѣнение.

Но идва въпросътъ, по който собствено взехъ думата — защото видѣхъ по-рано, че г. министърътъ на земеделѣнието е тукъ, но, за жалостъ, въ момента го нѣма —...

Министъръ Р. Маджаровъ: Азъ съмъ тукъ.

А. Ляпчевъ (д. сг): ... а именно, какъ трѣбва да се набави този кредитъ на земеделѣлеца и какъ трѣбва да се гарантира последниятъ, за да не бѣде той опропастенъ, вземайки кредитъ. Споредъ мене, възможното най-ефикасно средство за дребнитъ земеделѣлци, освенъ кооперацията, при нашитъ условия, е следното. Най-критическия моментъ за земеделѣлското стопанство настѣзва, когато настане смъртъ на стопанина, на домакина. Тогазъ се губи способната работна ръка, остава вдовицата съ малолѣтни или непълнолѣтни деца и плещъ къмъ това оставатъ и дългове — нѣколко нещастия се натрупватъ изведнажъ. Какъ да се гарантира наследството на тѣзи деца? Съгласно съвременния общественъ строй, ще отговоря азъ. Средството е едно: Земеделската банка у насъ, която раздава тия кредити, нѣма съ нищо да отекчи положението на своитъ дължници, дребни земеделѣлци, ако въсто 8%, да речемъ, или въсто 10% — не зная дѣсет колко имъ взема — имъ вземе 8½% или 10½%. Това ½% повечко, 50 ст. повечко би могло да бѣде достатъчно за една премия на застраховка на дълга, та когато умре дължникътъ, дългътъ самъ по себе си да се погаси. Това е то едно отъ средствата, които ефикасно могатъ да подпомогнатъ земеделѣлското стопанство въ момента, когато то най-много се разстройва — при смъртъ на стопанина-работникъ, поне наследниците да не се намѣрятъ съ дългъ.

Азъ не желая по-нататкъ да се простирамъ по този въпросъ. Понеже говоримъ за стари времена, ще обърна вниманието ви, че този въпросъ е сериозно изучаванъ отъ 1909 г. Працалъ съмъ хора специално по мой починъ да го изучаватъ — хора способни, като Ряскова, директоръ сега на Кредитната банка, но, за жалостъ, малко се направи. Ще слагаме вината все на войнитъ. Едно учреждение, като Земеделската банка, при условията, въ които се намира, може да направи много въ това направление. Въ такъвъ случай нѣма да се спѣва кредитътъ; въ такъвъ случай ще се помогне не съ приказки, а ефикасно, защото ще има истинска предвидливостъ.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министърътъ на правосѣдието.

Министъръ Р. Маджаровъ: Г. г. народни представители! Законътъ отъ 1902 г. е плодъ на чисто български нужди. Въ 90-тѣ години въ България имаше голѣма стопанска криза въ земеделѣнието. Ценитъ на хранитѣ вѣнъ бѣха ниски. Недвижимитъ непокрити имоти въ селата имаха съвършено нищожна цена. И който обърне внимание на изгълнителнитъ дѣла въ особености отъ годинитъ 1895 до 1900 г., ще види, че всички райони на сѣдебнитъ приставства въ България по него време сж били отрупани съ много продажби на недвижими имоти, които сж се продавали за безценица. Има случаи да сж продавани имоти за нѣколко стотинки само декарътъ. Вследствие на тая голѣма криза въ земеделѣлското стопанство, когато ценитъ на хранитѣ бѣха ниски, а тия на имотитъ още по-ниски, започна въ България едно движение, за да могатъ хората да се отърватъ отъ частнитъ лихвари.

Д-ръ Н. Сахаровъ (к): Понеже бѣше много развито зеленничарството.

Министъръ Р. Маджаровъ: Въ северна България, въ Дунавския басейнъ особено, бѣше развито тѣй нареченото зеленничарство.

Н. Пждаревъ (д. сг): И сега го има въ Ломъ.

Министъръ Р. Маджаровъ: Ще дойда и за Ломъ. — ... поради което въ България се започнаха две движения: Едното бѣ въ най-зеленничарскитъ мѣста, каквато е Свищовска околия: стремление въ населението да се групира и защити отъ лихваритъ-зелевичари. Сжщевременно, когато този законъ се гласуваше, породиха се първитъ селски кредитни кооперации. Населението самъ, безъ наука отъ Европа и безъ наука отъ насъ, съ тѣй нареченитъ интелигентни хора, успѣ да си създаде единъ начинъ на

може да се гарантира отъ лихварина. Друга частъ отъ България, тъкмо западната, въ която спадатъ Българоградчишко, Ломско и Кулско, движението противъ лихварството се повдигна сѣсно. И който е челъ тогава пресата, ще да е забелѣжилъ, че навсѣкжде се бѣше почнало да се държатъ митинги: „Дайте ни челяднитѣ имоти“ — тъй ги нарекоха хората — „да не може да бѣде отчуждаванъ чѣлнятъ имотъ отъ частния лихваръ“. Това намира изразъ въ почти единодушното желание на народното представителство, въ времето на коалиционния кабинетъ на Каравелова, когато за пръвъ пътъ въ всичкитѣ речи на ораторитѣ въ Камарата се възбужда въпросътъ за създаването на закона, създаденъ въ 1902 г. Малкиятъ животъ на тая Камара не прекрати това искане. Въ 1902 г., при министъръ-председателъ Даневъ, министърътъ на правосъдието Радевъ внесе този законъ и той се прие. Тая е историчната му.

Значи икономическитѣ и стопански нужди на българитѣ отъ 1895 г. до 1901/1902 г. родиха отъ една страна кооперацията, отъ друга страна — тоя законъ. Тогава пакъ имаше пари, и Земледѣлската банка — който е отворилъ войнитѣ книжа, ще е забелѣзалъ това — ако се не лѣжа, следъ заемъ и отъ 1896 г. . . .

А. Ляпчевъ (д. ст.): Да.

Министъръ Р. Маджаровъ: . . . почна да раздава на селянитѣ все повече и повече пари. Но да конкурира, Земледѣлската банка не можеше, защото частниятъ лихваръ е винаги по-достъпенъ и затуй пъкъ и по-опасенъ за частния стопанинъ. Пари имаше и вѣктѣ на населението бѣше, че не нѣма пари, но че взетитѣ лесно пари не може да ги плати, защото цената на земята му е ниска и продуктитѣ ѝ крайно евтини. Икономиститѣ ще ви кажатъ зако положението на българското земледѣлско население се подобри. То се подобри, защото се покачиха ценитѣ на хранитѣ въ Европа, и цената на нашето жито скокна на 4—5 л. 100-тѣ килограма. Г. Ляпчевъ, както и г. министъръ-председателъ, които сж следили тая работа, ще ви кажатъ, че цената на житото се подигна. Значи, следъ създаването на този законъ се почва единъ процесъ на увеличаване благосъстоянието на селското население, който продължава и до днесъ.

Но азъ се връщамъ на въпроса. Пари имаше — трѣбваше да отгървемъ населението отъ селскитѣ лихвари. Законътъ взема подъ свое покровителство най-незащитенитѣ хора, хората на дребното стопанство, и опредѣли тогава, навремето си, като неприкосновени десетъ декара земи и една къща. Другото — два коня, единъ волъ и т. н. — то е въ другата частъ отъ гражданското сѣдопроизводство, която и днесъ не се отмѣнява, и неоснователно г. Косовски твърди, че по чл. 67 отъ търговския законъ щѣли да имъ продадатъ всичко. Нѣма нищо да имъ се продаде и при измѣнението на чл. 979 отъ гражданското сѣдопроизводство. Уреди на занаята и известни движими имоти, които служатъ за производството, ще сж непродаваеми и при това измѣнение на чл. 979.

Защо се иска сега измѣнението, ограничението на закона отъ 1902 г.? Измѣнението се иска, защото земледѣлцитѣ, и то тъкмо дребнитѣ стопани въ България, както и дребнитѣ търговци, нѣматъ кредитъ. Кой иска това измѣнение — ето кажде е въпросътъ. Това не е, ако искате да знаете, законопроектъ на министра на правосъдието, съ който той измѣнява процесуални законоположения; това е задоволяване съвременнитѣ нужди на българския земледѣлецъ. Това е главното. По-рано той бѣ снабдяванъ съ кредитъ по единъ начинъ, а сега трѣбва да бѣде снабденъ по другъ начинъ. Законътъ се иска, както казахъ, преди всичко отъ дребния собственикъ, защото Българската земледѣлска банка, Българската народна банка и Българската централна кооперативна банка, следъ гласуване закона отъ 1922 г. досежно размѣритѣ, закриха всичкия свой кредитъ. И се получи следната работа. Кожкото и да е било благородно побуждението на законодателя отъ 1922 г., той лиши отъ кредитъ човѣка, който има имотъ подъ 20 декара земя и една къща. И така и едната, и другата, и третата банки станаха кредитори на срдното и голѣмото стопанство, а лишиха дребното. За да премахнемъ това фактически неприяно и лошо положение за дребния стопанинъ, ние изпиряме закона.

Опасенъ ли е законопроектътъ за дребнитѣ стопани — да, въпросътъ, който може да ни смущава. П-да! Знаете

преди всичко, че има да се боримъ противъ частния лихваръ, въ полза на държавнитѣ кредитни учреждения. Днесъ държавнитѣ кредитни учреждения, които не могатъ да сключатъ симулативни сдѣлки, не могатъ да дадатъ пари и липаватъ дребния собственикъ отъ кредитъ. Частнитѣ лихвари, които могатъ да правятъ ипотека, които могатъ да сключватъ заеми, тѣ сж, които доставляватъ кредитъ. И тъкмо тѣ сега презъ тая криза отъ една година насамъ, вследствие липсата на пари, почнаха, както се приведе примѣръ тукъ, да даватъ пари съ 50, 100 и 150% лихва. Днесъ, прочее, ние, законодателитѣ, искаме съ тоя законопроектъ да премахнемъ селския лихваръ, както го премахнахме и презъ 1902 г.; да го отстранимъ и да откриемъ кредитъ на дребнитѣ стопанства, като ги довъримъ на добрата грижа на държавнитѣ кредитни банки. Има ли, г-да, опасностъ да се загубятъ имотитѣ? За Българската народна банка, която по-малко се засѣга тукъ, азъ нѣма да споменавамъ, но Българската централна кооперативна банка, която борави съ кооперативни сдружения, никога тя съ изправнитѣ кооперации нѣма да има конфликтъ. За Българската земледѣлска банка ще кажа, че който ѝ отвори портфейла, ще забелѣжи, че тя има вземания по заеми, давани въ време на кризитѣ презъ 1896, 1897, 1898 г. Тя е продължавала да промѣнява записитѣ чакъ до времето на войнитѣ, когато цената на българската пара падна. Така ще бѣде и въ бъдеще. И ако ние днесъ можемъ да се съмняваме въ държавнитѣ кредитни учреждения въ България, тогава вече не остава мѣсто където да имаме вѣра.

Отъ гледна точка, прочее, на запазване интереситѣ на задлъжнялитѣ дребни собственици, ние имаме пълна гаранция отъ миналата практика, отъ статутитѣ и отъ политиката на държавнитѣ кредитни учреждения, че тия собственици нѣма да пострадатъ. Имаме, обаче, една полза: че когато ги отстраняваме отъ частния лихваръ и ги пращаме при банката, тя е контролоръ на заемитѣ — за какво ще служатъ. И въ едната и въ другата, и въ третата банка тая служба е въведена и, колкото и да сж невежествени въ нѣкои случаи чиновницитѣ на държавнитѣ банки, все пакъ принципътъ да се провѣрва за какво служи заемътъ се спазва. А това не прави частниятъ лихваръ, който въ много случаи дава пари, макаръ да знае, че сж за разсипия, за да може да вземе имота, когато намѣри частниятъ стопанинъ въ затруднително положение.

Кой иска сега този законъ? Исква го дребниятъ стопанинъ, искатъ го и тритѣ кредитни учреждения, които казватъ: не можемъ да помогнемъ; да услужимъ на дребнитѣ стопанства. Щомъ тѣ го искатъ, ние сме длъжни да се послушаме, защото не сж нито политическитѣ формули, нито шаблоннитѣ фрази, нито програмнитѣ искания, които трѣбва да ни ръководятъ въ случая, а трѣбва да ни ръководи живата действителностъ, изразена чрезъ искането на едно държавно кредитно учреждение, каквото е напр. Българската земледѣлска банка. Тя е, която казва, че ще помогнемъ — не ще повредимъ, но ще помогнемъ — на дребния стопанинъ, когато направимъ измѣнение на чл. 979а. Кой още иска това? Исква го кооперацията, иска го, напр. производителната горска кооперация въ с. Радуйилъ. И много правилно го иска, защото, когато се създаватъ закони за привилегия на българската кооперация, и когато, при недостатъчността на земи, за да може да се изхрани населението чрезъ земледѣлие, то организира кооперация, за да експлоатира горитѣ, това население, тия дребни стопани сж лишени отъ какъвто и да билъ кредитъ. Обръщайки се къмъ Българската кооперативна банка и като тя имъ отказва, тѣ се обръщатъ къмъ насъ съ молба да имъ дадемъ възможность Кооперативната банка да може да разполага съ тѣхнитѣ имоти, за да имъ открие кредитъ.

Дребниятъ стопанинъ, отъ една страна е лишентъ отъ кредитъ, а отъ друга страна може да му се вземе земята, ако щете въ планината, ако щете въ полето. Когато той има, споредъ закона, 20 декара или една къща, заблуждени е да се мисли, че му е запазена земята или къщата. Казано е въ закона отъ 1922 г., че ако длъжникътъ има къща съ по-голѣма стойность отъ 35 хиляди лева въ градоветѣ и 30 хиляди лева въ селата, тя може да се продава, но се опредѣля сумата 35 или 30 хиляди лева да се върне на собственика. Ако има за въ бъдеще да промѣняме нѣщо, то е тъкмо да запазимъ правото да не може да се продава една къща, но не сме могли да намѣримъ формулата. Но върху тоя въпросъ, който не е предметъ на моя

законопроектът, азъ не мога да се спирамъ. Споменавамъ само, че и стариятъ законъ допуща, освенъ земя до известенъ размѣръ, другъ недвижимъ имотъ да бѣде продаванъ, и днесъ вие можете да оставите, който и да било селски стопанинъ безъ къща.

Не трѣбва, г-да, да се смѣсва въпросътъ за емлячнитѣ регистри; той е само за къщитѣ. Но къщата е мѣсто само за живѣене, а главно средство на поминъка сѫ количеството на декаритѣ. Законътъ — и тамъ мисля, че считаемиятъ г. Петко Стояновъ грѣши — не говори за висока или низка емлячна оценка на декаритѣ. Ако декаритѣ сѫ 20, макаръ и да струва декарътъ сто, хиляда или 10.000 л., кредитъ не можете да имате. За да се види доколко земледѣлицитѣ сѫ лишени отъ кредитъ, ще взема за примѣръ нѣколко села. Днесъ и въ планинскитѣ мѣста сѫ погжето население не можете да намѣрите по-евтина земя отъ 5 хиляди лева декарътъ. Обаче въ с. Рила, отдето правятъ тия искания, днесъ цената на земята е отъ 50—100 хиляди лева декарътъ. При 20 декара, вие имате себствено сръдно за около 1.200.000 л. стойностъ на тая земя. И тоя човѣкъ го лишавате отъ кредитъ! Безспорно е, че днесъ въ България да посѣете 20 декара съ тютюнъ и да чакате търговца да дойде да купи тютюна, вие ще се намѣрите въ положението — по примѣра, който се спомена тукъ — земледѣлицитѣ въмѣсто на дотака цена 100 л., ще дойде да го продава по 20 л. Такъвъ човѣкъ именно трѣбва да го гарантирашъ. Ето защо, г. г. народни представители, и състоятелното, поради цената на своята земя, население, трѣбва да бѣде гарантирано. И тѣй е. Земята въ 1895/1896 г. не, а въ 1902 г., когато се е гласувалъ новия чл. 979^а къмъ чл. 979, струваше 5 и 10 л. декарътъ; въ 1912 г. струваше вече 50—60 л. златни. Знесъ се качва, както ви казахъ, на 20, 50 и на 100 хиляди лева. До 1922 г. законътъ не бѣше още измѣненъ, но отъ никъде не последваха протести отъ населението за неотчуждаемостта на земята, макаръ че е казано „къща до хиляда лева“. Сега, когато настѣпва вече криза и ние нѣмаме пари, това ненормално положение, въпрѣки постоянния нарѣстъ на стойността на сградитѣ и на земята, си оставаше. Тая парична криза ние днесъ искаме да я премахнемъ, като закриемъ, колкото е възможно, кредита за лихваря и го дадемъ на дребната собственостъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Обаче това предполага улесняване на земледѣлеца съ получаване кредитъ отъ тритѣ държавни кредитни учреждения.

Министъръ Р. Маджаровъ: Дайте да намѣримъ цѣръ противъ частнитѣ лихвари и ние нѣма да имаме нужда отъ този законъ. Но, г-да, нѣма законъ, който може да премахне частнитѣ лихвари. Има само едно средство: да улесняваме, да откриваме кредитъ въ държавнитѣ кредитни учреждения. Това законътъ прави. Какъ ще се организира възможността дребниятъ стопанинъ да има необходимия кредитъ — нищо, за което спомена г. Сакаровъ — то вече не е моя работа въ кръга на този законъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Това е вѣрно.

Министъръ Р. Маджаровъ: Моята работа днесъ е да установа предъ народното представителство, първо, че законопроектътъ задоволява стопански нужди въ страната; второ, че той е навремененъ, целесъобразенъ и наложителенъ за дребнитѣ стопани, и трето, че измѣнението, по силата на което повѣрряваме съдбата на стопанина въ рѣцетѣ на държавнитѣ кредитни учреждения, е полезно и нѣма защо народното представителство да се бои, че се посѣга на принципа, приетъ още въ 1902 г. Вследствие на това, азъ моля народното представителство, да се съгласи да приеме законопроекта по принципъ.

Председателстващъ Д-ръ Б. Вазовъ: Ще гласуваме. Които отъ васъ приематъ по начало законопроекта за допълнение закона за гражданското сѣдопроизводство, който да се изпрати въ комисията, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Пристѣпваме къмъ точка четвърта отъ дневния редъ — първо четене на законопроекта за разрешение на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти извършване работи по мѣроприятията за корекция на рѣкитѣ и отводняването заблатени земи.

Моля г. секретари да прочетатъ законопроекта.

Секретаръ Н. Савовъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. приложение № 40, Т. I)

Председателстващъ Д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Пѣдаревъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Вземамъ думата само за да помоля г. министра на земледѣлието да се съгласи, щото въ комисията да се предвиди една сума отъ 1 милионъ лева за дренажъ на гр. Видинъ. Тая сума ще бѣде достатъчна, за да се извърши една работа, която ще издигне единъ градъ и ще помогне за унищожаването на треската, на маларията, която тамъ вилнѣе много жестоко. Предвидената сума отъ 1 милионъ лева въ законопроекта, азъ моля да бѣде отпусната на онова специално отдѣление отъ Дирекцията на народното здраве, което се занимава съ здравословното състояние на страната.

Председателстващъ Д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министърътъ на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

Министъръ Я. Молловъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ да се предвиди въ законопроекта и тая сума отъ 1 милионъ лева, но дължа да уведомя г. Пѣдаревъ и Народното събрание, че гр. Видинъ и селата около него сѫ образували воденъ синдикатъ за изсушаване на блатата тамъ,

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Тя е отдѣлна работа.

Министъръ Я. Молловъ: . . . и ние мислимъ да подпомогнемъ този синдикатъ съ средства, за да може да извърши тая работа, извънъ тѣзи средства, които се искатъ съ този законопроектъ. Тѣй че изсушаването на блатата около Видинъ ще стане отъ водния синдикатъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Това е само за дренажъ на града, а не за изсушаването на блатата. Тя е работа независима отъ синдиката.

Министъръ Я. Молловъ: Казахъ, че нѣмамъ нищо противъ да се предвиди 1 милионъ лева за тая целъ, но въпросътъ трѣбва да бѣде проученъ, а въпросътъ за изсушаването на блатата е проученъ и ще стане много лесно.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Този въпросъ е проученъ въ отдѣленieto за Санитарната дирекция.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Това е единъ добъръ законопроектъ, който трѣбва да се разшири.

Министъръ Я. Молловъ: Трѣбватъ средства.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Ще гласуваме. Които отъ васъ приематъ по начало законопроекта за разрешаване на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти извършването работи по мѣроприятията за корекция на рѣкитѣ и отводняване заблатенитѣ земи, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Министъръ Я. Молловъ: Предлагамъ спешностъ на законопроекта.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има предложение отъ г. министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти да се пристѣпни още сега къмъ разглеждането на законопроекта на второ четене.

Обяждатъ се: А-а-а!

Г. Пенчевъ (с. д): Не може.

Министъръ Я. Молловъ: Г-да! Бихъ желалъ Народното събрание да има предъ видъ следното обстоятелство: този законопроектъ е въ връзка съ законопроекта за бюджета на държавата; той трѣбва да бѣде предварително гласуванъ, за да могатъ сумитѣ по него да бѣдатъ предвидени въ бюджета на държавата, съгласно закона за бюджета, отчетността и предприятията. Ако желаете той да се разшири, нека отиде въ комисията — нѣмамъ нищо противъ, но той трѣбва да мине въ два дѣна.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! На третото четене ще могат да се направят предложения.

Г. Пенчевъ (с. д): Не може да стане това.

Министъръ Я. Молловъ: Тогава, нека отиде въ комисията.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Значи законопроектът ще се изпрати въ комисията.

Пристъпваме към точка пета отъ дневния редъ, а именно първо четене законопроекта за измѣнение закона за разглеждане и разрешаване отъ единъ арбитраженъ съдъ на възникналитѣ между държавата и главнитѣ предприятия за построяването желѣзнопътнитѣ линии: Търново—Тръвна—Борушица и др. спорове досежно тълкуването и изпълнението на взаимнитѣ задължения и пр.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Н. Савовъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. приложение № 41, Т. I)

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Г. г. народни представители! Касае се до промѣна на досега съществуващия законъ за арбитражитѣ, по който най-главното лице въ арбитражни съдъ суперъ-арбитърътъ трѣбваше да се назначава отъ едно чуждо правителство, и то тази причина на българската държава, която е страна въ тѣзи спорове, се налага чуждестраненъ съдъ, а у единъ чужденецъ не може да се създаде или мъжно може да се създаде убеждение за достойнството на българскитѣ юристи или специалисти. Това нѣщо наложи и промѣната на закона, която съ този законопроектъ на Министерството на желѣзницитѣ става. Азъ мисля, че народното представителство има всичкитѣ разумни основания да гласува законопроекта, за да може и по тѣзи въпроси да се установи едно българско правосъдие, което ще бѣде отъ грамадно значение за страната и за нашето правосъдие.

Министъръ Я. Молловъ: Г-да! По този законопроектъ нѣма какво да добавя. Той ви се предлага по решение на Министерския съветъ — собствено бившия министъръ г. Казасовъ изпълни едно решение на Министерския съветъ съ предлагането на този законопроектъ. Въ мотивитѣ сж указани причинитѣ, по които се иска прокарването на този законопроектъ. Моля народното представителство да гласува законопроекта на първо четене. Необходимо е частъ по-скоро да се пристъпи къмъ разглеждането на спорнитѣ въпроси между предприемачитѣ и държавата, за да се тури край на тѣзи спорове.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Ще гласуваме. Които отъ васъ приематъ по начало, на първо четене законопроекта за измѣнение закона за разглеждане и разрешаване отъ единъ арбитраженъ съдъ на възникналитѣ между държавата и главнитѣ предприятия за построяването желѣзнопътнитѣ линии: Търново—Тръвна—Борушица, Борушица—Тулово—Стара-Загора, Царева-ливада—Габрово, Левски—Свищовъ, Радомиръ—Кюстендилъ—Турската граница, Девня—Добричъ и Мездра—Враца—Видинъ и предприемача на Русенското пристанище, спорове досежно тълкуването и изпълнението на взаимнитѣ задължения, установени въ договоритѣ имъ, гласуванъ и приетъ отъ XVII-то обикновено Народно събрание, въ LXXII-то му заседание, държано на 19 февруарий 1915 г., моля да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Министъръ Я. Молловъ: Предлагамъ сега да мине законопроектътъ и на второ четене.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Които отъ васъ приематъ да не се изпраща законопроектътъ въ комисията, а да се пристъпи още сега къмъ разглеждането му и на второ четене, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да докладва законопроекта.

Секретаръ Н. Савовъ (д. сг): (Чете)

„З А К О Н Ъ“

за измѣнението закона за разглеждане и разрешаване отъ единъ арбитраженъ съдъ на възникналитѣ между държавата и главнитѣ предприятия за построяването желѣзнопътнитѣ линии: Търново—Тръвна—Борушица, Борушица—Тулово—Стара-Загора, Царева-ливада—Габрово, Левски—Свищовъ, Радомиръ—Кюстендилъ—Турската граница, Девня—Добричъ и Мездра—Враца—Видинъ и предприемача на Русенското пристанище, спорове досежно тълкуването и изпълнението на взаимнитѣ задължения, установени въ договоритѣ имъ, гласуванъ и приетъ отъ XVII-то обикновено Народно събрание, въ LXXII-то му заседание, държано на 19 февруарий 1915 г.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Които отъ васъ приематъ заглавието на законопроекта тѣй, както се прочете отъ г. секретаря, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Н. Савовъ (д. сг): (Чете чл. I вж. приложение № 41, Т. I)

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министърътъ на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ.

Министъръ Я. Молловъ: Има да направя една бележка. Моля Народното събрание да приеме шото третиятъ отъ тримата арбитра, суперъ-арбитърътъ, да бѣде избранъ по общо съгласие отъ двамата арбитра, а не както е казано: „отъ общото събрание на Върховния касационенъ съдъ“. Тѣй че двамата арбитра да избиратъ суперъ-арбитра.

И. Тодоровъ (д. сг): Но ако тѣ не се съгласятъ?

Г. Данаиловъ (д. сг): Азъ смѣтамъ, че Касаационниятъ съдъ е инстанция, даваща достатъчно гаранция, за да може да се произнесе.

Министъръ Я. Молловъ: Ако тѣ не се съгласятъ, тогава да се добави, че се произнася Касаационниятъ съдъ.

Г. Данаиловъ (д. сг): Да, ако не постигнатъ съгласие, тогава да се обърнатъ къмъ Касаационния съдъ — това е приемливо.

Министъръ Я. Молловъ: Тѣй че последнитѣ два реда отъ първата алинея на чл. I, именно „третиятъ, суперарбитърътъ, отъ общото събрание на Върховния касационенъ съдъ“ предлагамъ да се измѣнятъ така: „а третиятъ, суперарбитърътъ, да бѣде избранъ по общо съгласие отъ двамата арбитра; а ако тѣ не се съгласятъ, тогава суперарбитърътъ се избира отъ общо събрание на Върховния касационенъ съдъ“.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Г. министърътъ на желѣзницитѣ предлага къмъ чл. I на законопроекта една прибавка.

Министъръ Я. Молловъ: Измѣнение.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ предложеното отъ г. министра на желѣзницитѣ измѣнение въ чл. I на законопроекта, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Които приематъ чл. I, заедно съ приетата прибавка, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Чл. 2, г-да, остава безъ измѣнение, така че него нѣма да го гласуваме.

Т. Теодоровъ (д. сг): Пакъ трѣбва да се гласува.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Да се прочете.

Секретаръ Н. Савовъ (д. сг): Чл. 2 си остава, както е въ стария законъ.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: На чл. 2 не се прави никакво измѣнение, затова нѣма какво да гласуваме.

С. Костурковъ (д. сг): Защо е внесенъ така законопроектътъ?

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Няма какво да се гласува, защото чл. 2 на закона остава безъ изменение.

С. Костурковъ (д. сг): Тогава няма защо да се гласува.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Сега няма да пристапимъ къмъ разискване на законопроекта за народното просвѣщение.

Н. Пждаревъ (д. сг): Поставете на гласуване чл. 2 отъ по-първия законопроектъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Счита се, че няма чл. 2, понеже чл. 2 отъ закона не се изменява.

Т. Теодоровъ (д. сг): Макаръ; при второто четене законопроектитъ се гласуватъ членъ по членъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Гласува се главното и членъ единственъ.

Има думата г. министърътъ на желѣзницитъ, пощитъ и телеграфитъ.

Министъръ Я. Молловъ: Едно малко обяснение. Както е внесенъ законопроектътъ, въ него е поставено (Чете) „Чл. 2. Остава безъ изменение“; значи чл. 2 въ стария законъ си остава. Фактически изменя се само чл. 1.

Т. Теодоровъ (д. сг): То е другъ въпросъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Следующето заседание ще бъде утре следъ обѣдъ.

Обаждатъ се: Нали споредъ правилника утре нямаме заседание?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Ние сме решили всѣки денъ да имаме заседание.

Предлагамъ за утре следния дневенъ редъ:

1. Трето четене на законопроекта за изменение на закона за разглеждане и разрешаване отъ единъ арбитраженъ съдъ на възникналитъ между държавата и главнитъ предприятия за построяването желѣзнопътнитъ линии:

Подпредседатели: { **Д-ръ Б. ВАЗОВЪ**
Н. НАЙДЕНОВЪ

Секретарь: **Н. САВОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ.**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

	Стр.	Стр.
Отпуски, разрешени на народнитъ представители: Йорданъ Ангеловъ, Атанасъ Маждраковъ, Апостолъ Урумовъ, Григоръ Реджовъ, д-ръ Недѣлко Колушевъ, Георги Поповъ, Пани Ивановъ и Лачо Недѣлковъ	1277	
Питания:		
1. Отъ народния представителъ Христо Дамитровъ къмъ министра на търговията, промишлеността и труда относително намаление производството на каменни въглища отъ мина „Першикъ“ (Съобщение)	1277	
2. Отъ народния представителъ Атанасъ Минковъ къмъ министритъ на войната и на финанситъ — пита какво е направено, за да не се иска повръщането на полученитъ отъ офицеритъ, под-офицеритъ и войницитъ дневни пари за командировката имъ влѣгъ отъ гарнизона въ Фердинандъ, Берковица и др. (Оттеглено отъ запитвача поже въпросътъ е уреденъ)	1277	
Законопроекти:		
1. За изменение и допълнение на закона за търговско-индустриалнитъ камари (Трето четене).	1277	
2. За допълнение на закона за гражданското судо-производство (Първо четене)	1278	
3. За разрешаване на Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти извършването работи по мѣроприятията за корекция на рѣкитъ и отводняване заблатени земи (Първо четене).	1291	
4. За изменението закона за разглеждане и разрешаване отъ единъ арбитраженъ съдъ на възникналитъ между държавата и главнитъ предприятия за построяването желѣзнопътнитъ линии: Търново—Тръвна—Борушица, Борушица—Тулово—Стара-Загора, Царева-ливада—Габрово, Ловски—Свищовъ, Радомиръ—Кюстендилъ — турската граница, Девня—Добричъ и Мездра—Браца Видинъ и предприемача на Русенското пристанище, спорове досежно тълкуването и изпълнението на взаимнитъ задължения, установени въ договоритъ имъ, гласувалъ и приетъ отъ XVII-то обикновено Народно събрание, въ LXXII му заседание, държано на 19 февруарий 1915 г. (Първо и второ четене)	1292	
Дневенъ редъ за следующето заседание	1293	